

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Evidenčné číslo: 105002/B/2014/3535473741

VPLYV OPEC-U NA CENY ROPY

Bakalárska práca

2014

Martina Badinková

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

VPLYV OPEC-U NA CENY ROPY

Bakalárska práca

Študijný program: Medzinárodné ekonomické vzťahy

Študijný odbor: 6221 7 00 – Medzinárodné ekonomické vzťahy

Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie

Vedúci bakalárskej práce: Ing. Nóra Szikorová, PhD.

Bratislava, 2014

Martina Badinková

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že bakalársku prácu som vypracovala samostatne a že som uviedla všetku použitú literatúru.

Dátum: 24.3.2014

.....

(podpis študenta)

Pod'akovanie

Ďakujem mojej školiteľke, Ing. Nóre Szikorovej, PhD., za veľmi ochotný prístup, cenné rady a pripomienky pri písaní bakalárskej práce.

ABSTRAKT

BADINKOVÁ, Martina: *Vplyv OPECu na ceny ropy*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta Medzinárodných vzťahov. Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Nóra Szikorová, PhD. – Bratislava: FMV EU, 2014, 57 s.

Cieľom bakalárskej práce je analýza vzťahov medzi členskými krajinami Organizácie krajín vyvážajúcich ropu a ich postavenie na svetovom ropnom trhu. Dôraz je kladený na analýzu pôsobnosti Saudskej Arábie v tejto organizácii, ako i v globálnom meradle. Práca je rozdelená do troch kapitol. Prvá kapitola je venovaná vzniku Organizácie krajín vyvážajúcich ropu a jej pôsobeniu na ropnom trhu, s dôrazom na obdobie ropných šokov. Táto kapitola je zakončená udalosťami 21. storočia, ktoré pôsobili na činnosť tejto organizácie. Druhá kapitola identifikuje vplyvy, ktorými sú ovplyvňované ceny ropy. V prvej časti tejto kapitoly sú analyzované ekonomické a geopolitické vplyvy vo svete, kým druhá časť sa venuje činnosti Organizácie krajín vyvážajúcich ropu a jej možnostiam pôsobenia na ceny ropy. Tretia kapitola sa zaoberá postavením Saudskej Arábie v ropnom priemysle a jej rozhodovaním v dôležitých obdobiach vývoja ropného trhu. Kombinuje poznatky z predchádzajúcich kapitol na podloženie a určenie jej schopnosti ovplyvňovať ceny ropy.

Kľúčové slová: OPEC, ropa, ropný priemysel, produkcia ropy, ropné šoky, ceny ropy, Saudská Arábia

ABSTRACT

BADINKOVÁ, Martina: *Impacts of OPEC on the oil prices*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of International Relations. Department of International Economic Relations and Economic Diplomacy. – Consultant: Ing. Nóra Szikorová, PhD. – Bratislava: FMV EU, 2014, 57 p.

The aim of this bachelor thesis is to analyze the relations between the member countries of Organization of petroleum exporting countries and their emplacement on the world petroleum market. The emphasis is set on the activity of Saudi Arabia in this organization as well as in the global sphere. This thesis is divided into three chapters. The first chapter is devoted to establishment of Organization of petroleum exporting countries and its operating on the petroleum market, strongly oriented on the period of oil shocks. This chapter is concluded with the events of 21st century, which have affected the activity of this organization. The second chapter defines the impacts influencing the prices of petroleum. In the first part of this chapter the economic and geopolitical effects in the world are described, while the second part is dedicated to the performance of Organization of petroleum exporting countries and its possibility to operate with the prices of crude oil. The third chapter deals with the position of Saudi Arabia in the oil industry and its decision making in the important periods of oil market development. It combines the information from the previous chapters to support and define the competences of Saudi Arabia to influence the prices of oil.

Key words: OPEC, crude oil, oil industry, oil production, crude oil shocks, price of oil, Saudi Arabia

Obsah

ÚVOD.....	10
CIELE A METODIKA PRÁCE.....	12
1. HISTORICKÝ VÝVOJ OPEC	13
1.1 Vznik OPEC-u a jeho fungovanie do konca 60. rokov.....	13
1.2 Vývoj OPEC do konca 70. rokov	15
1.3 Vývoj OPEC do konca 80. rokov	17
1.4 Vývoj OPEC do konca 90. rokov	20
1.5 Vývoj OPEC po súčasnosť	22
2 NÁSTROJE OVPLYVNĽUJÚCE CENU ROPY	25
2.1 Ekonomické vplyvy	26
2.1.1 Dopyt po ropu	27
2.1.2 Ponuka ropy	28
2.2 Geopolitické vplyvy.....	30
2.3 OPEC a regulácia ponuky ropy	32
3. POSTAVENIE SAUDSKEJ ARÁBIE V ROPNOM PRIEMYSLE.....	37
3.1 História ropného priemyslu v Saudskej Arábii.....	37
3.2 Postavenie Saudskej Arábie v období ropných šokov	38
3.3 Saudská Arábia a ropný priemysel v 21. storočí.....	40
3.4 Súčasný a budúce postavenie Saudskej Arábie na trhu	43
3.5 Vplyv Saudskej Arábie v ropnom priemysle	45
ZÁVER.....	48
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	50
PRÍLOHY	

ZOZNAM GRAFOV

Graf č.1	Produkcia ropy v Iráne v rokoch 1978 – 1982 (v 1 tis. bbl/deň)	17
Graf č.2	Produkcia ropy v Iráne a Iraku v rokoch 1979 - 1983 (v 1 tis. bbl/deň).....	18
Graf č.3	Vývoj ceny ropy v rokoch 1981-1987 (v dolár/bbl)	19
Graf č.4	Produkcia ropy v Iraku, Kuvajte a Saudskej Arábii v rokoch 1988 –1993 (v 1 tis. bbl/deň)	21
Graf č.5	Rezervy členských štátov OPEC v roku 2012	23
Graf č.6	Rast dopytu po rope v rokoch 1980 – 2030 (v 1 mil. bbl/deň).....	25
Graf č.7	Spotreba energie v roku 2030 (v 1 miliarde ton/rok).....	27
Graf č.8	Produkcia ropy v rokoch 2010 – 2040 (v 1 mil. bbl/deň).....	29
Graf č.9	Produkcia ropy členov OPEC-u v rokoch 2011, 2012, 2013 (v 1 mil. bbl/deň)	35
Graf č.10	Produkcia ropy v Saudskej Arábii (v 100 tis. bbl/deň) a ceny ropy (v dolároch) v rokoch 1990 - 2013	41

ZOZNAM SKRATIEK

ARAMCO	Arabian American Oil Company
BP	British Petroleum
CASOC	California Arabian Standart Oil Company
EIA	Energy Information Administration (Energetická informačná správa)
IEA	International Energy Agency (Medzinárodná energetická agentúra)
OECD	Organization of economic cooperation and development (Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj)
OPEC	Organization of the Petroleum Exporting Countries (Organizácia krajín vyvážajúcich ropu)
OSN	Organizácia spojených národov
SOCAL	Standart Oil of California

ÚVOD

Organizácia krajín vyvážajúcich ropu je už od svojho vzniku dôležitým aspektom ropného trhu, ktorý významne zasahuje do diania vo svete. Svojou ponukou ropy dokáže efektívne zasahovať do vývoja jej cien, a tým si zabezpečovať vysoké príjmy z jej predaja. Hlavnou úlohou a snahou členských krajín je svojou vzájomnou spoluprácou vytvárať vhodné podmienky na trhu s ropou, a tým zaistiť hladký priebeh obchodu s ropou.

Názory o fungovaní tejto organizácie i o postavení jednotlivých členských štátov sú často rozdielne. Na základe historických udalostí možno posúdiť, že ich správanie nebolo vždy jednotné a nie všetky štáty boli uzrozmene s krokmi ostatných členov. Väčšina odborníkov sa však zhoduje, že najvplyvnejším členom organizácie je Saudská Arábia, ktorá si toto miesto zaistuje svojimi veľkými zásobami ropy, ako i objemnou produkciou ropy.

Produkciu a ponuku ropy Organizácie krajín vyvážajúcich ropu sa venujú viaceré spoločnosti, ktoré sa zameriavajú na predpovede jej budúcej pozície na ropnom trhu. Energetická informačná správa (*Energy Information Administration*) je štátna organizácia Spojených štátov amerických, ktorá každoročne vydáva predpovede týkajúce sa všetkých neobnoviteľných i obnoviteľných energetických zdrojov. Medzinárodná energetická agentúra (*International Energy Agency*) bola vytvorená v dôsledku prvého ropného šoku ako nezávislá organizácia podporujúca obnovu krajín ovplyvnených energetickou krízou v rokoch 1973 – 1974. Obdobne ako Energetická informačná správa publikuje každý rok výhľady do budúcnosti aby sa krajiny mohli pripraviť na očakávané zmeny v ropnom priemysle.

Významnou osobnosťou zaoberajúcou sa Organizáciou krajín vyvážajúcich ropu a hlavne postavením Saudskej Arábie je Nourah Abdul Rahman Al-Yousef, ktorá je v súčasnosti asistentkou profesora na najstaršej univerzite v Saudskej Arábii, King Saud University. Jej články publikované vo významných arabských vedeckých časopisoch sa venujú problematike Saudskej Arábie v oblasti ropného priemyslu. V týchto článkoch sme našli dôležité poznatky, ktoré poskytujú nielen pozitívny, ale i kritický pohľad na konanie Saudskej Arábie.

Z domácich odborníkov sa tejto oblasti venuje najmä vedúci Katedry medzinárodného obchodu na Obchodnej fakulte Ekonomickej univerzity v Bratislave, profesor Peter Baláž. Jeho publikácie ponúkajú komplexný pohľad na problematiku energetických zdrojov na čele s ropou.

Keďže táto tematika predostiera čoraz viac aktuálnejšie otázky, rozhodli sme sa zamerať na výskum pozície Saudskej Arábie a zhodnotiť jej ovplyvňovanie ostatných členských štátov pri cenotvorbe ropy. Na základe historicky podložených faktov i súčasných poznatkov sa snažíme potvrdiť alebo vyvrátiť teóriu, že Saudská Arábia je dôležitým tvorcom cien ropy a na dosahovanie svojich cieľov využíva svoje silné postavenie v rámci Organizácie krajín vyvážajúcich ropu.

CIELE A METODIKA PRÁCE

Hlavným cieľom bakalárskej práce je rozbor správania Organizácie krajín exportujúcich ropu, so zameraním na určenie miery, do akej dokáže ovplyvňovať svetové ceny ropy. Stanovili sme si aj na to nadväzujúcu výskumnú otázku, či Saudská Arábia prostredníctvom ostatných členov OPEC-u ovplyvňuje ceny ropy a v akej miere. Na to, aby sme dokázali túto otázku zodpovedať, sme sa museli zamerať na rozhodnutia OPEC-u ako komplexného celku a potom ako súbor samostatných jednotiek, ktoré nie vždy súhlasili s postupom organizácie.

Kvôli zvýšeniu presnosti a pravdivosti dát sme čerpali informácie z viacerých zdrojov, z ktorých sme na základe komparácie a indukcie vybrali tie, ktoré najpravdepodobnejšie odzrkadľujú skutočnosť. Pre určenie skutočných hodnôt ťažby ropy využívame údaje poskytnuté inými zdrojmi než samotnými členskými krajinami, keďže predpokladáme ich skresľovanie a prispôbovanie potrebám krajín.

Záznamy o produkcii ropy a jej cenách sme získavali z publikácií odborníkov pôsobiacich v tejto oblasti, ako i organizácií zaoberajúcich sa touto problematikou, pričom dôležité štatistické údaje sme ťažili najmä z elektronických databáz Index Mundi a Statista.

V prvej kapitole sme využili analýzu na zhodnotenie významných udalostí, ktoré ovplyvnili i v súčasnosti určujú dianie na ropnom trhu. Pre lepšiu orientáciu sme rozčlenili túto kapitolu po desaťročiach, čím sa zvyšuje prehľadnosť činnosti a vplyvu OPEC-u.

Druhá kapitola je venovaná identifikácii ďalších faktorov pôsobiacich na ropný trh, ktoré dokážu vyvolať fluktuácie cien ropy. Vytvorili sme vlastnú klasifikáciu vplyvov na ceny ropy, s dôrazom na ekonomické i geopolitické účinky. Zároveň sme využili túto časť na analýzu vplyvu OPEC-u prostredníctvom produkčných kvót i na podčiarknutie súčasných i potenciálnych hrozieb zníženia vplyvu OPEC-u.

V tretej kapitole prostredníctvom analógie a dedukcie poznatkov z prvých dvoch kapitol analyzujeme postavenie Saudskej Arábie, ako najsilnejšieho aktéra OPEC-u a na ropnom trhu. Následne identifikujeme konkrétne situácie vedúce k špecifikácii jej funkcií a možností zasahovať do vývoja na ropnom trhu.

1. HISTORICKÝ VÝVOJ OPEC

Organizácia krajín vyvážajúcich ropu (*OPEC – Organisation of the Petroleum Exporting Countries*) je medzivládna organizácia zoskupujúca 12 krajín Afriky, Ázie a Latinskej Ameriky. Organizáciu založilo na Bagdadskej konferencii (Irak) 10. – 14. septembra 1960 päť zakladajúcich členov, ktorými boli Irán, Irak, Kuvajt, Saudská Arábia a Venezuela. Postupne sa k nim pridali Katar (1961), Indonézia (1962), Líbya (1962), Spojené arabské emiráty (1967), Alžírsko (1969), Nigéria (1971), Ekvádor (1973), Gabon (1975) a Angola (2007). Ekvádor pozastavil svoje členstvo v OPEC-u v roku 1992 a po pätnástich rokoch ho obnovil v roku 2007. Gabon s Indonéziou ukončili svoje členstvo v OPEC-u v rokoch 1994 a 2009. Sídлом OPEC sa stala Ženeva (Švajčiarsko), avšak 1. septembra 1965 sa premiestnilo do Viedne (Rakúsko), kde sídli doteraz.

1.1 Vznik OPEC-u a jeho fungovanie do konca 60. rokov

Impulzom pre vznik OPEC-u, kartelu ovplyvňujúceho ceny ropy, bola snaha znížiť vplyv medzinárodných ropných spoločností, prezývaných aj „Sedem sestier“ na ropnom trhu. Týchto sedem dominant ropného trhu (Exxon, Texaco, Chevron, Mobil, Gulf, Royal Dutch/Shell a British Petroleum) určovalo podmienky ťažby ropy, jej predaja i jej cenu, a to im zaručovalo vysoké príjmy na úkor krajín, na ktorých územiach sa ropné náleziská nachádzali. „Zostrovanie situácie bezohľadným presadzovaním si svojich záujmov (ropných konzorcií), často aj vojenským nátlakom,“¹ nútilo čoraz viac krajiny, na ktorých územiach sa ťažilo rozmýšľať nad založením vlastného spoločenstva, vďaka ktorému by dokázali posilniť svoj vplyv na ropnom trhu a teda zvýšiť nízke príjmy z ropných nálezísk. Príjmy majiteľov ropných nálezísk boli fixne udávané na základe vyvolávacej ceny (*posted price*), nie podľa trhovej ceny, za ktorú bola reálne predaná, a preto keď sa táto vyvolávacia cena v roku 1959 znížila v prepočte o 10%, a o rok neskôr bola opätovne zredukovaná, vlastníci ropných nálezísk sa rozhodli zasiahnuť.

Prvou oficiálnou snahou obmedzenia moci medzinárodných ropných magnátov bol Prvý arabský ropný kongres (*First Arab Petroleum Congress*) v apríli 1959 v Káhire (Egypt), ktorej výsledkom bola rezolúcia, ktorá oprávňovala výhradne vlády krajín

¹ BALÁŽ, P.: *Ropa a svetové hospodárstvo v období globalizácie*, 2001, s. 73.

produkujúcich ropu rozhodovať o budúcich cenách ropy.² Medzinárodné ropné spoločnosti túto rezolúciu ignorovali a stanovovali ceny ropy naďalej bez akejkoľvek konzultácie.

Reakciou na toto odmietnutie rezolúcie bolo opätovné stretnutie piatich zakladajúcich krajín v Bagdade 10. septembra 1960, ktorého výsledkom bolo založenie OPEC-u ako stálej mimovládnej organizácie 14. septembra 1960. OPEC bol zaregistrovaný Sekretariátom Organizácie Spojených Národov (OSN) pod Rezolúciou OSN číslo 6363 6. novembra 1962.

Cieľom OPEC-u sa stala koordinácia a zjednotenie ropnej politiky členských štátov, zaistenie stabilizácie ropných trhov za účelom zabezpečiť efektívne, rentabilné a pravidelné dodávky ropy zákazníkom, stabilný príjem producentom a rentabilnosť kapitálu investovaného v ropnom priemysle.

OPEC sa v prvom desaťročí zameriaval na vybudovanie inštitucionálnej štruktúry, v ktorej je najvyšším orgánom Konferencia ministrov. Ministri sa stretávajú minimálne dvakrát do roka a rozhodujú o politike organizácie, schvaľujú rozpočet a volia predsedu Rady guvernérov. Stretnutí Konferencie ministrov sa zúčastňujú nielen členovia OPEC, ale i pozvaní exportéri ropy, napríklad Ruská federácia, Nórsko, Mexiko. Rada guvernérov je zostavená z dvanástich guvernérov, ktorí zastupujú jednotlivé členské krajiny a spolu so Sekretariátom sa zameriava na implementáciu rozhodnutí Konferencie ministrov do praxe. Zároveň predkladá Konferencii ministrov rozpočet na schválenie. Výkonným orgánom sa stal Sekretariát, ktorého úlohou je uskutočňovať výskumy, organizovať semináre a podporovať činnosť Konferencie ministrov i Rady guvernérov. Súčasťou Sekretariátu je aj Hospodárska komisia, ktorá sa zameriava na aktuálnu situáciu na trhu a predpovedá budúci vývoj trhu.

Schválením Štatútu organizácie Konferenciou ministrov v roku 1961 a prijatím Deklarácie o ropnej politike (*Landmark declaration statement of petroleum policies*)³ v členských štátoch v roku 1968 sa OPEC mohol začať venovať naplneniu svojich cieľov.

*„Počas prvého desaťročia, bol OPEC schopný zabrániť samovoľnému poklesu cien. Avšak nedokázal zvýšiť ceny ropy, ako väčšina členov dúfala.“*⁴ Dôvodov, prečo OPEC nedokázal presadiť svoje záujmy bolo viacero. Prvým z dôvodov bolo už spomenuté úsilie o vytvorenie fungujúceho inštitucionálneho aparátu, ktorý by položil základ efektívne

² OPEC: *OPEC Bulletin* 9/10, 2010, s.7.

³ Deklarácia o ropnej politike zaručovala členským krajinám právo slobodného rozhodovania sa o ich prírodných zdrojoch, podľa ich vlastného uváženia na podporu ich rozvoja.

⁴ ROUSSEAU, D. L.: *History of OPEC*, [online]. [Citované 21.10.2013]. Dostupné na internete: <<http://web1.cnre.vt.edu/lsg/Intro/oil.pdf>>

riadenej organizácie. Ďalším dôvodom bol neoblomný postoj ropných spoločností, ktoré sa nechceli vzdať možnosti tvorby cien ropy, keďže OPEC pre nich v tej dobe nepredstavoval žiadnu hrozbu. Členské štáty OPEC-u naopak potrebovali získať čo najväčšie príjmy, aby mohli naštartovať svoje ekonomiky, avšak ceny ropy sa im nepodarilo zdvihnúť aj kvôli obrovským zásobám ropy v ostatných krajinách sveta.

Do konca 60. rokov sa počet členov rozrástol na desať.

1.2 Vývoj OPEC do konca 70. rokov

Začiatkom nového desaťročia sa postavenie OPEC na ropnom trhu výrazne zlepšilo, vďaka zvýšeniu podielu na celosvetovej produkcii ropy z 41,3% (rok 1960) na 51,7% (rok 1970).⁵

Toto obdobie však neprinieslo len posilnenie práv krajín OPEC-u, ale naopak i destabilizáciu svetovej ekonomiky, ktorá vyvrcholila ropnou krízou v roku 1973. Jej však predchádzalo viacero faktorov, ktoré zapríčinili prudké zvýšenie ceny ropy.

V roku 1970 pristúpili Spojené štáty americké k zrušeniu voľnej vymeniteľnosti dolára za zlato (Nixonov šok), čo vyvolalo okamžitý nárast cien zlata a zníženie cien ropy. Po tomto kroku Spojených štátov amerických začala líbyjská vláda rokovať s ropnými spoločnosťami o rozdelení príjmov z predaja ropy medzi vlastníkov ropných nálezísk a ropnými spoločnosťami v pomere 55:45, čo sa im aj v roku 1971 podarilo dojednať.⁶ Zároveň bola prijatá Teheránska dohoda, ktorá prijala novú cenotvorbu ropy na nasledujúcich päť rokov.

V roku 1973 sa začala Teheránska dohoda opätovne prerokovávať, keďže OPEC sa snažil opakovane o zvýšenie cien ropy. Ich rokovanie však bolo sprevádzané arabsko-izraelskou vojnou (Yom-Kippurská vojna)⁷, na základe ktorej sa arabské ropné ministerstvá rozhodli znížiť produkciu ropy o 5%, a každý mesiac ju znižovať o ďalších 5%, pokiaľ by sa Izrael nestiahol z arabských území, ktoré okupoval. Potom ako prezident Spojených štátov amerických, Richard Nixon, navrhol finančnú pomoc na podporu Izraelu

⁵ OPEC: *World Crude Oil Production by Region, 1960-2007*, [online]. [Citované 21.10.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.opec.org/library/Annual%20Statistical%20Bulletin/interactive/2007/FileZ/XL/T14.HTM>>

⁶ BALÁŽ, P.: *Ropa a svetové hospodárstvo v období globalizácie*, 2001, s. 84.

⁷ Yom-Kippurská vojna začala 6. októbra 1973, keď bol Izrael napadnutý Sýriou a Egyptom v oblasti Suezského prielavu a Golanských výšin. Ich snahou bolo získať izraelské územia, avšak vďaka materiálnej podpore zo strany Spojených štátov amerických sa Izraelu podarilo obsadiť Golanské výšiny naspäť a vytlačiť cudzie vojská. Prímerie bolo vyhlásené 25. októbra 1973, keď začali hroziť vojenské zásahy zo strany ZSSR (podporovala arabské štáty) a Spojenými štátmi americkými (podporovali Izrael).

vo vojne, OPEC (okrem Iraku) uvalil ropné embargo na USA a neskôr aj na Holandsko, Portugalsko, Juhoafrickú republiku a Rodéziu (dnešné Zimbabwe).⁸ Touto vojnou sa diskusie medzi ropnými spoločnosťami a členskými štátmi OPEC-u skončili neúspešne a ceny ropy odvtedy stanovuje organizácia unilaterálne.

Následkom všetkých už spomenutých dôvodov bolo, že OPEC zdvihol cenu ropy v roku 1973 skoro štvornásobne z 3,65 dolára za barel na 11,651 dolára.⁹ Táto rapídna zmena ceny vyvolala celosvetovú krízu, ktorá najviac zasiahla krajiny dovážajúce ropu. Vďaka tejto kríze si krajiny uvedomili ich vlastnú závislosť na dovoze ropy a zároveň zvyšujúci sa vplyv OPEC-u. Preto sa hospodársky vyspelé krajiny rozhodli založiť Medzinárodnú agentúru pre energiu, ktorá spadala pod Organizáciu pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (*OECD – Organization of economic cooperation and development*). Jej hlavným cieľom bolo vykonávať výskumy, hľadať alternatívne zdroje energie a zabezpečovať stálu ponuku energetických zdrojov jej členom.¹⁰

V polovici 70. rokov zástupcovia členských štátov OPEC-u prijali Solemnú Deklaráciu (*Solemn Declaration*), z ktorej vyplýval nový medzinárodný ekonomický poriadok (*New International Economic Order*) zaväzujúci krajiny zlepšovať vzťahy s vyspelými štátmi i tými chudobnými, a udržiavať medzi nimi stabilitu. Tento nový ekonomický poriadok viedol k založeniu Fondu pre medzinárodný rozvoj (*Fund for International Development*), ktorý je medzinárodný inštitút zaisťujúci spoluprácu medzi členmi OPEC-u a rozvojovými krajinami. Zameriava sa na poskytovanie úverov a grantov krajinám Afriky, Ázie, Latinskej Ameriky, Karibiku a Európy.

Po skončení prvého ropného šoku sa situácia stabilizovala a OPEC sa rozrástol o troch nových členov. Táto situácia však netrvala dlho a už o pár rokov vypuklo ďalšie problematické obdobie, kvôli náboženskej revolúcii v Iráne a iracko-iránskemu konfliktu.

Íránska revolúcia mala počiatky ešte v roku 1941, keď sa v Iráne dostal k moci Mohammad Reza Shah Pahlavi, ktorý po 2. svetovej vojne začal postupne s podporou západných krajín a najmä Spojených štátov amerických prijímať rôzne sociálne a hospodárske reformy. Irán síce zaznamenal vďaka reformám vyšší hospodársky rast a zlepšenie spoločenského postavenie, no v krajine začali vznikať nepokoje, najmä kvôli Shahovým autokratickým metódam. Vyvrcholením bola študentská demonštrácia v roku

⁸ ROUSSEAU, D. L.: *History of OPEC*, [online]. [Citované 21.10.2013]. Dostupné na internete: <<http://web1.cnre.vt.edu/lsg/Intro/oil.pdf>>

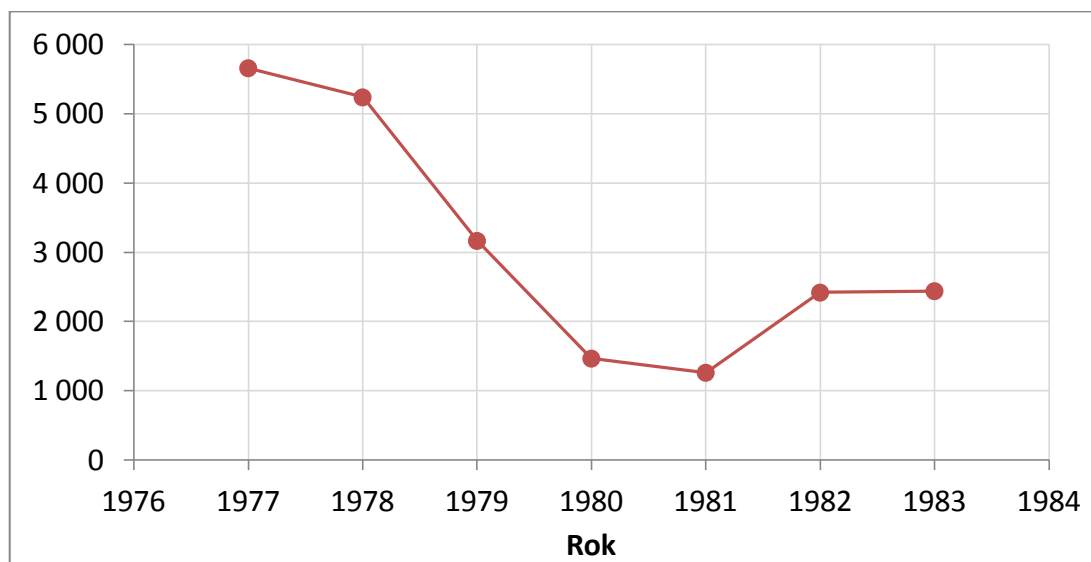
⁹ FATTOUH, B., MAHADEVA, L.: *OPEC: What Difference has it Made?*, 2013, s. 8.

¹⁰ INTERNATIONAL ENERGY AGENCY: *What we do*, [online]. [Citované 21.10.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.iea.org/aboutus/whatwedo/>>

1978, ktorou sa začala iránska islamská revolúcia.¹¹ Na konci 70. rokov Shah utiekol z krajiny a z exilu sa vrátil Ayatollah Khomeini, predstaviteľ šiitského smeru islamu. On sa stal politickým vodcom Iránu a napriek neustálým politickým nepokojom a porušovaniu ľudských práv vyhlásil Irán za Iránsku islamskú republiku.

Následkom iránskej revolúcie bolo zníženie produkcie ropy v Iráne (viď Graf č.1), ktorú sa snažili ostatní členovia OPEC-u doplniť vlastnou produkciou. Napriek tomu sa cena ropy vyšplhala z 12,79 dolára za barel v roku 1978 na 35,52 dolára v roku 1980.¹²

Graf č.1 Produkcia ropy v Iráne v rokoch 1978 – 1982 (v 1 tis. bbl/deň)

Prameň: Vlastné spracovanie podľa OPEC: Crude Oil Production by Country, 1960-2007, [online]. [Citované 22.10.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.opec.org/library/Annual%20Statistical%20Bulletin/interactive/2007/FileZ/XL/T13.HTM>>

1.3 Vývoj OPEC do konca 80. rokov

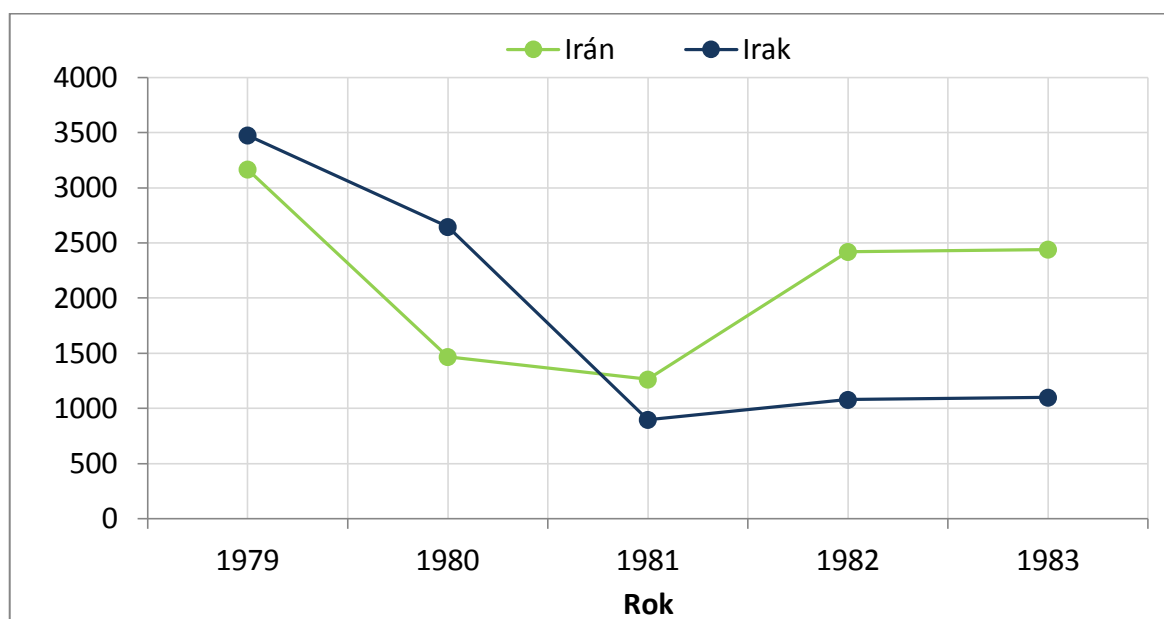
Iránsky problém sa neskončil vyriešením politickej situácie, keďže jeho oslabenie chcel využiť Irak na získanie väčšieho prístupu k rope. Irak na čele so Saddámom Husajnom napadol Irán v septembri 1980, so zámerom rýchleho získania iránskeho územia. Vojna nakoniec trvala osem rokov, čím sa stala najdlhšou medzištátnou vojnou 20. storočia, ktorá bola ukončená až za pomoci Organizácie spojených národov v júli 1988.

¹¹ BERKLEY CENTER FOR RELIGION, PEACE, AND WORLD AFFAIRS: *Iran: Religious Elements of the 1979 Islamic Revolution*, 2013, s. 6.

¹² STATISTA: *Average Prices for OPEC crude oil from 1960 to 2013*, [online]. [Citované 22.10.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.statista.com/statistics/262858/change-in-opec-crude-oil-prices-since-1960/>>

Produkcia v oboch štátoch na začiatku vojny výrazne klesla (viď Graf č.2) a za ďalší následok ich vojny možno pokladať pomalé znižovanie ceny ropy počas 80. rokov, ako jeden z mnohých faktorov vzniku tretieho ropného šoku.

Graf č.2 Produkcia ropy v Iráne a Iraku v rokoch 1979 - 1983 (v 1 tis. bbl/deň)

Prameň: Vlastné spracovanie podľa OPEC: Crude Oil Production by Country, 1960-2007, [online]. [Citované 22.10.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.opec.org/library/Annual%20Statistical%20Bulletin/interactive/2007/FileZ/XL/T13.HTM>>

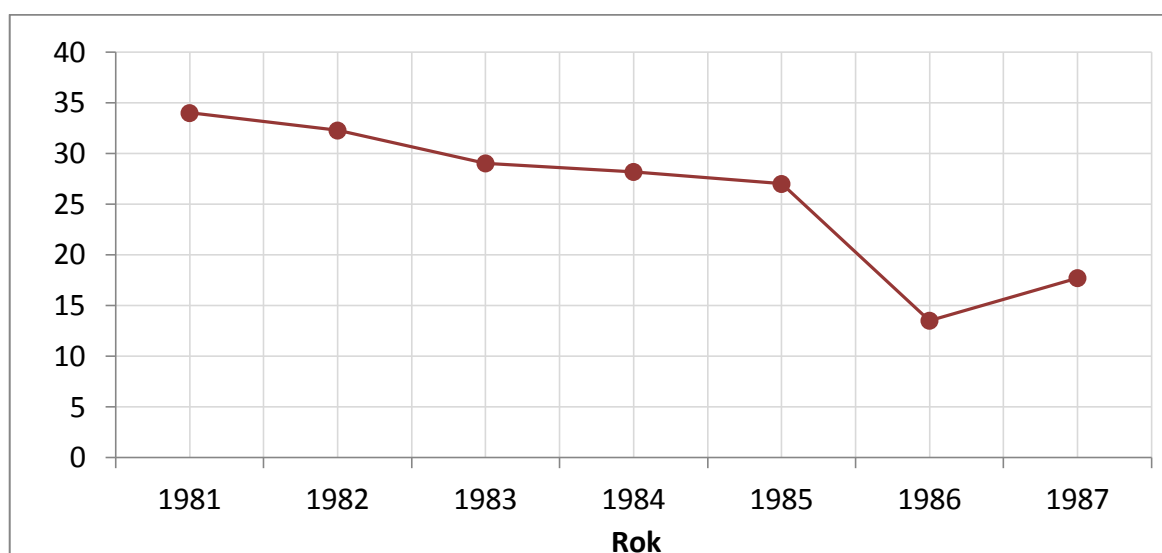
Medzi Irakom a Iránom sa začala takzvaná „vojna tankerov“, keď sa krajiny snažili navzájom si zničiť tankery s ropou. Podľa článku zverejneného Texaskou univerzitou v Austine výsledok vojny nebol podľa očakávaní, keďže cena ropy nerástla, ale klesala. Pokles bol zaznamenaný aj v počte plavieb s priemyselnými výrobkami okolo iránskeho pobrežia, i keď počet plavieb lodí v ropu sa výrazne neznížil. Príčinou poklesu ceny ropy bola reakcia Iránu na túto „vojnu tankerov“, keď Irán znížil cenu ropy, aby vyrovnal vyššie náklady spojené s prepravným poistením.¹³

Degresívny charakter vývoja cien ropy bol tiež dôsledkom objavov nových zásob ropy vo svete (Mexiko, Severné more). Vďaka predchádzajúcim zvýšeniam cien ropy a novo-vyvinutým technológiám ťažieb ropy, ktoré znižovali náklady na ťažbu sa otvoril trh s ropou pre nové nečlenské štáty OPEC. Ropa sa stala prebytkovou komoditou a preto

¹³ THE UNIVERSITY OF TEXAS AT AUSTIN: *Tanker War*, [online]. [Citované 22.10.2013]. Dostupné na internete: <<https://www.strausscenter.org/hormuz/tanker-war.html>>

sa OPEC musel prispôbiť novej situácii na trhu. Saudská Arábia sa rozhodla znížiť produkciu ropy a zabrániť poklesu cien ropy. Stala sa producentom so „swingovou pozíciou“, čo znamenalo, že ostatné krajiny OPEC-u ťažili a predávali toľko ropy ako predtým, len Saudská Arábia dopĺňala na trh také množstvo ropy, koľko bolo potrebnej na udržanie jej stabilných cien. Od roku 1981 do roku 1985 Saudská Arábia ako vtedajší najväčší producent ropy znížil svoj podiel na svetovom trhu s ropou zo 17% v roku 1981 o 2/3 na 6% v roku 1986¹⁴. Táto zmena sa premietla v jej ziskoch, ktoré sa prepadli zo 113,2 miliarda dolárov v roku 1981 na 20,0 miliarda v roku 1986¹⁵, avšak ani týmto úsilím nezabránila poklesu cien ropy (viď Graf č.3).

Graf č.3 Vývoj ceny ropy v rokoch 1981-1987 (v dolár/bbl)

Prameň: Vlastné spracovanie podľa STATISTA: Average Prices for OPEC crude oil from 1960 to 2013, [online]. [Citované 22.10.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.statista.com/statistics/262858/change-in-opec-crude-oil-prices-since-1960/>>

Saudská Arábia v roku 1986 ukončila svoju „swingovú pozíciu“, čo znamenalo rapidné prepadnutie cien ropy v priebehu jedného roka (viď Graf č.3). Tento zostup ceny sa nazýva tretí ropný šok – „antišok“. Na rozdiel od predchádzajúcich dvoch šokov, predstavoval šok pre producentov ropy, ktorých príjmy sa rapidne znížili, a nie pre

¹⁴ AL-YOUSEF, N.A.: *Modelling Saudi Arabia Behaviour in the World Oil Market 1976-96*, 1998, s. 1.

¹⁵ ROUSSEAU, D. L.: *History of OPEC* [online]. [Citované 21.10.2013]. Dostupné na internete: <<http://web1.cnre.vt.edu/lsg/Intro/oil.pdf>>

spotrebiteľov ropy. OPEC v tomto období znížil svoj podiel na ropnom trhu z 56,3% v roku 1973 (kedy dosiahol svoj najväčší podiel) na 29,5% v roku 1985.¹⁶

Po roku 1985 sa ceny ropy opäť začali zvyšovať, čo pomohlo členom OPEC-u zvýšiť svoju produkciu. Zároveň sa v tomto období rozvíja spolupráca členov OPEC-u a nečlenských krajín vyvážajúcich ropu (*Non-OPEC*), ktorá sa zameriavala na udržanie stability na trhu s ropou. Je to tiež obdobie, v ktorom sa začínajú objavovať environmentálne otázky a snaha o ich vyriešenie. V tomto období sa počet členov OPEC-u nezvyšoval.

1.4 Vývoj OPEC do konca 90. rokov

Nové desaťročie sa začalo vojnou v Perzskom zálive medzi dvomi členskými krajinami OPEC-u – Irakom a Kuvajtom. Irak napadol Kuvajt v auguste 1990, čím chcel zväčšiť svoje územie a tým aj zásoby ropy. Irak si na územie Kuvajtu nárokoval už v minulosti, keďže Kuvajt bol súčasťou provincie Basra, ktorá patrila do Osmanskej ríše. Irak tvrdil, že územie provincie Basra patrí nemu, i keď bola táto oblasť po roku 1899 pod správou Veľkej Británie. Zároveň Irak neustále obviňoval Kuvajt z prekračovania určených kvót OPEC-om, čím si chcel Kuvajt zvýšiť svoje príjmy na úkor ostatných členov.

Reakciou na napadnutie Kuvajtu bol vojenský zásah do strany Spojených štátov amerických, ktoré boli podporované západnými, rozvíjajúcimi sa, komunistickými i arabskými štátmi.¹⁷ V dôsledku vojny sa produkcia obidvoch krajín v rokoch 1990 a 1991 výrazne znížila, čo sa snažili vykompenzovať ostatné štáty OPEC-u, aby tým zabránili rýchlemu zvýšeniu ceny ropy. Saudská Arábia zvýšila v tomto období svoju produkciu o 60% oproti roku 1989 (viď Graf č.4).

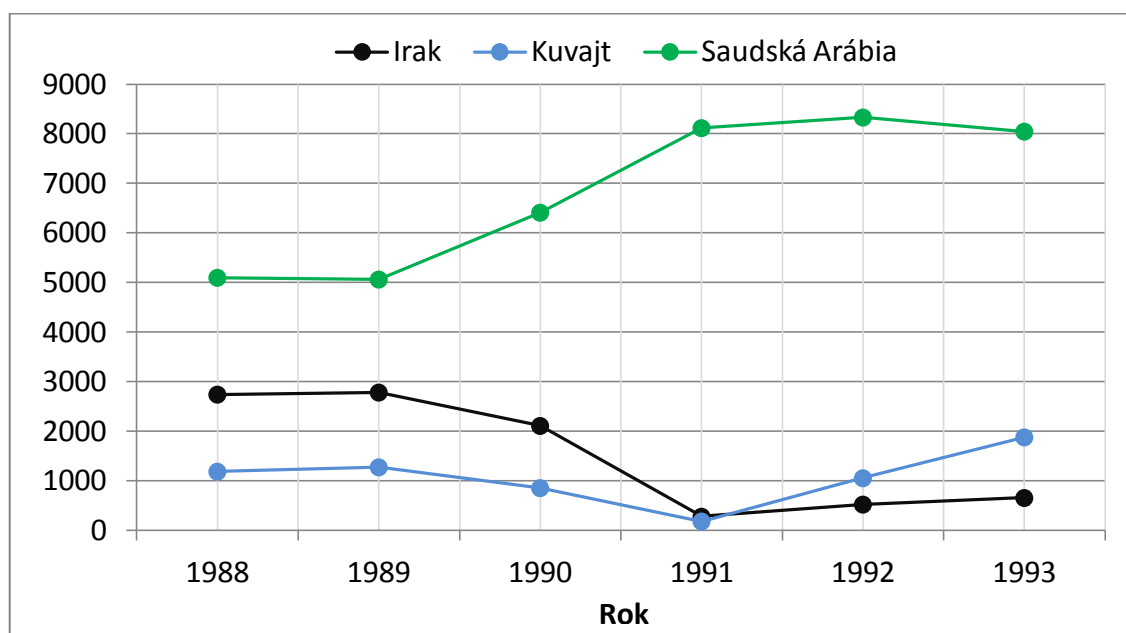
Napriek týmto opatreniam cena ropy stúpla v októbri 1990 na 34,69 dolára za barel z 17,47 dolára v júli 1990¹⁸, avšak táto zmena bola len krátkodobá a cena začala následne opäť klesať.

¹⁶ *World Crude Oil Production by Region 1960-2007*, [online]. [Citované 22.10.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.opec.org/library/Annual%20Statistical%20Bulletin/interactive/2007/FileZ/XL/T14.HTM>>

¹⁷ ROUSSEAU, D. L.: *History of OPEC*, [online]. [Citované 21.10.2013]. Dostupné na internete: <<http://web1.cnre.vt.edu/lsg/Intro/oil.pdf>>

¹⁸ ILLINOIS OIL AND GAS ASSOCIATION: *History of Illinois Basin Posted Crude Oil Prices*, [online]. [Citované 26.10.2013]. Dostupné na internete: <http://www.ioga.com/Special/crudeoil_Hist.htm>

Graf č.4 Produkcia ropy v Iraku, Kuvajte a Saudskej Arábii v rokoch 1988 – 1993 (v 1 tis. bbl/deň)

Prameň: Vlastné spracovanie podľa OPEC: Crude Oil Production by Country, 1960-2007, [online]. [Citované 22.10.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.opec.org/library/Annual%20Statistical%20Bulletin/interactive/2007/File/XL/T13.HTM>>

Vojna v Perzskom zálive skončila 28. februára 1991 a 2. marca bola prijatá Rezolúcia OSN, ktorá určovala podmienky prímeria. Ešte predtým však OSN uvalilo na Irak ropné embargo, ktoré mu zabráňovalo vyvážať ropu, pokiaľ nesplní určité podmienky, ako napríklad zničenie zbraní hromadného ničenia, či uznanie hranice s Kuvajtom. Toto embargo začalo strácať na hodnote, keďže sa kvóty na vývoz irackej ropy začali znižovať z dôsledku nízkej životnej úrovni v Iraku.

Organizácia spojených národov sa snažila zameriavať na ekologické otázky a ich riešenie, preto sa v roku 1992 konal Summit Zeme, ktorý začal rozširovať myšlienku udržateľného rozvoja Zeme. Po tomto Summite sa OPEC snažil nájsť vyrovnanosť a nestrannosť v prístupe k ťažbe ropy.¹⁹

V 90. rokoch Ekvádor pozastavil svoje členstvo v OPEC a Gabon ho ukončil.

¹⁹ OPEC: *Brief History*, [online]. [Citované 27.10.2013]. Dostupné na internete: <http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/24.htm>

1.5 Vývoj OPEC po súčasnosť

Nové milénium sa pre členov OPEC-u začalo prijatím Druhej Solemskej Deklarácie (*Solemn Declaration II*), podľa ktorej sa členské štáty zaväzujú dodržiavať princípy stanovené v Solemskej Deklarácii z roku 1975 a chrániť záujmy OPEC-u cez vhodne zvolené stratégie. Ako dôležitá súčasť ropného trhu bude naďalej zabezpečovať dodávky ropy na trh za férové ceny, posilňovať vzťahy s krajinami Non-OPEC, a udržiavať stabilitu na trhu s ropou.²⁰

V tomto desaťročí prijal OPEC ešte Tretiu Solemskú deklaráciu z roku 2007, ktorá sa zameriavala na udržanie stability svetového energetického trhu, využívanie energie na neustály rozvoj, najmä na dosiahnutie naplnenia Miléniových rozvojových cieľov, a tiež na produkciu ropy s ohľadom na ochranu životného prostredia.²¹

I keď snahou OPEC-u bolo aj na základne Druhej Solemskej deklarácie udržať stabilné ceny ropy, hrozba štvrtého ropného šoku prišla už v roku 2003. Jedným z dôvodov bolo odstavenie ťažby ropy vo Venezuele od decembra 2002 do februára 2003, kvôli nezhodám medzi venezuelským prezidentom Hugom Chávezom a štátnou ropnou spoločnosťou Petróleos de Venezuela, S.A.²²

Krátko po ukončení štrajkovej situácie vo Venezuele zaútočili Spojené štáty americké na Irak v snahe chytiť bývalého prezidenta Iraku Sadáma Husajna. Zároveň sa odvolávali na neustále porušovanie Rezolúcií OSN a údajnú snahu Iraku získať zbrane hromadného ničenia. Výsledkom vojny, ktorá skončila 1. marca 2003 bolo síce zajatie Sadáma Husajna, avšak krajine to neprinieslo mier a pokoj. V tomto roku nebolo zaznamenané nadmerné zvýšenie cien ropy, vďaka ostatným členským krajinám, ktoré dokázali tieto výpadky v produkcii ropy nahradiť svojimi vlastnými.

Irak sa od ukončenia vojny snaží dostať na predvojnový stav a preto nemá stanovené žiadne produkčné kvóty. Vďaka tomu môže maximalizovať svoje zisky, ktoré využíva na rekonštrukciu infraštruktúry a ropného priemyslu zničeného vojnou. Irak sa týmto spôsobom dostáva na vyššie hodnoty produkcie, než mal pred rokom 2003 a preto sa dá očakávať, že až sa opäť pripojí k OPEC-u v stanovovaní produkčných limitov, bude sa snažiť zaistiť si, čo najmenšie obmedzenia.

²⁰ OPEC: *Solemn Declarations*, 2009, s. 20.

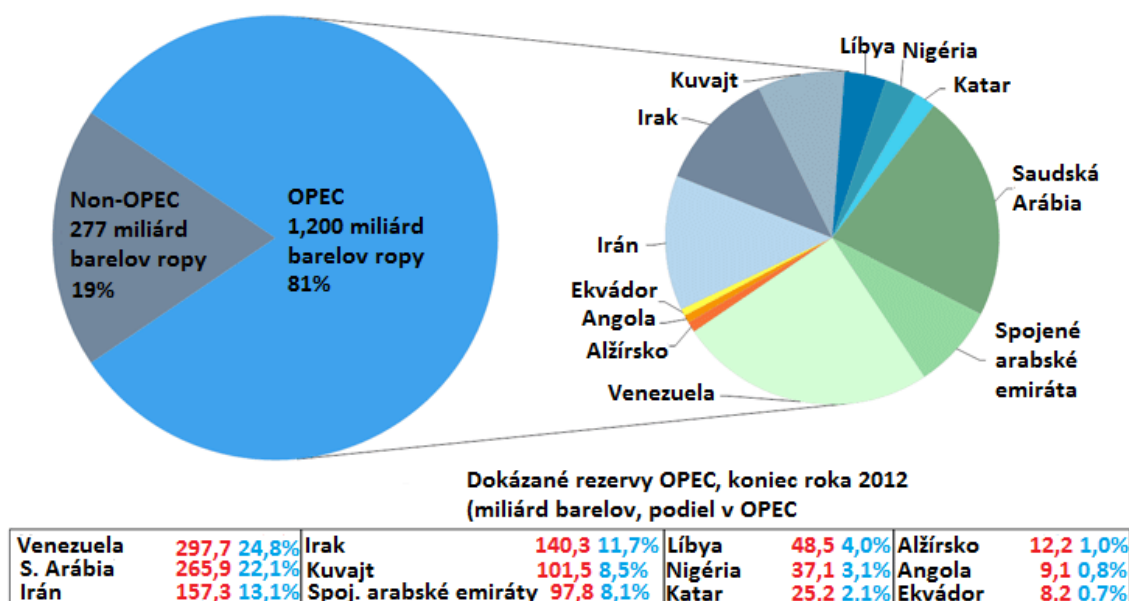
²¹ OPEC: *Solemn Declarations*, 2009, s. 23.

²² Hugo Chávez sa snažil obmedziť moc Petróleos de Venezuela, kvôli nadmernej ťažbe ropy a teda opakovanému porušovaniu kvót určenými OPEC-om. Chávez sa preto rozhodol o opätovné zoštátnenie podniku a navrhol jeho nové riaditeľstvo. Tento krok sa nepáčilo vedeniu spoločnosti, ktorá dala Chávezovi ultimátum - buď zrušiť nové opatrenia alebo nastane štrajk, ku ktorému sa krajina napokon dostala.

Od roku 2003 ceny ropy na svetových trhoch začali rapídne stúpať a hranicu 100 dolárov za barel ropy prekročili 2. januára 2008. Následne v júli toho istého roka dosiahli svoju najvyššiu hodnotu – 145,29 dolárov za barel.

Veľký celosvetový otras nastal ešte v tom istom roku, keď prepukla globálna finančná kríza v Spojených štátoch amerických.²³ Dopyt vo väčšine krajín sa v dôsledku recesie znížil, a ani rast dopytu v Číne, na strednom východe a iných krajinách Ázie nevyrovnal tento výpadok. Keď sa v septembri 2008 prepadla cena ropy pod 40 dolárov za barel, OPEC sa rozhodol znížiť svoju produkciu o 4,2 miliónov barelov za deň.²⁴ Jej následkom sa cena ropy začala zvyšovať oveľa rýchlejšie než predtým a svoje maximum 145,29 dolárov za barel dosiahla 3. júla 2008.²⁵

Graf č.5 Rezervy členských štátov OPEC v roku 2012

Prameň: OPEC: Annual Statistical Bulletin 2013, [online]. [Citované 27.10.2013].

Dostupné na internete:

<http://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm>

²³ Finančná kríza začala v Spojených štátoch amerických vyhlásením krachu Lehman Brothers 15. septembra 2008. Banky, na základe ručenia štátu poskytovali hypotekárne pôžičky všetkým občanom, i keď nemali finančné prostriedky na ich splácanie. Banky v dôsledku nedostatku finančných prostriedkov a nenávratnosti pôžičiek museli vyhlásiť bankrot, čím začala hypotekárna kríza, ktorá prerástla do globálnej finančnej krízy.

²⁴ AL-YOUSEF, N. A.: *The Dominant Role of Saudi Arabia in the Oil Market from 1997-2010*, 2011, s.7.

²⁵ WILLIAMS, J. L.: *Oil Price History and Analysis*, [online]. [Citované 27.10.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.wtrg.com/prices.htm>>

Na trhu s ropou tvorí OPEC dôležitú úlohu (vid' Graf č.5), hoci jeho vplyv je značne ovplyvnený krajinami Non-OPEC-u i aktuálnou situáciou vo svete. Členom sa v súčasnosti darí udržiavať ceny ropy stabilne nad hranicou 100 dolárov za barel, ktorú prekonal v januári 2011.²⁶

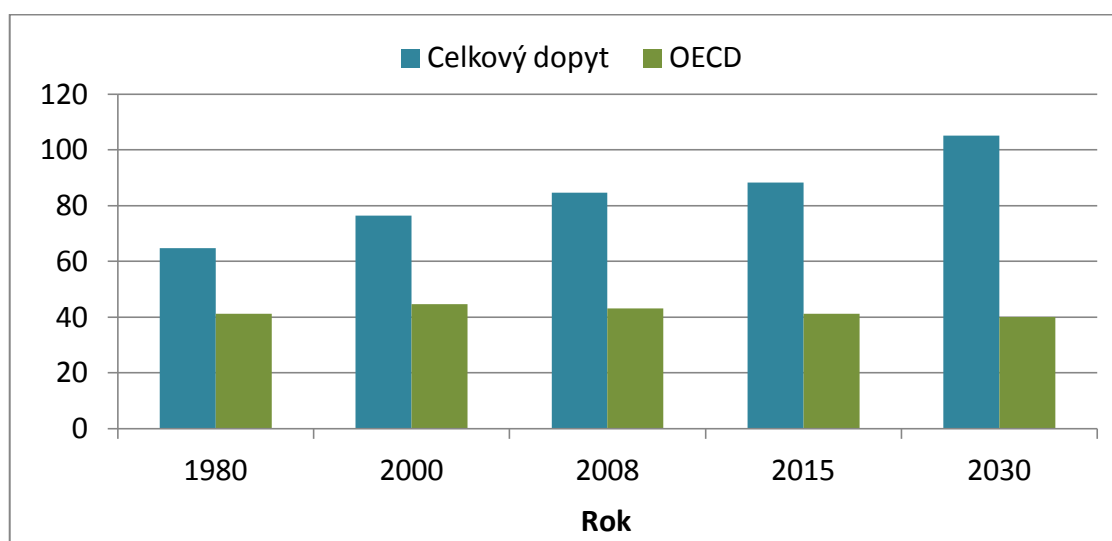
Od konca 90. rokov až do súčasnosti jedna krajina OPEC ukončila svoje členstvo, jedna ho opäť obnovila a jedna sa k OPEC-u pridala.

²⁶ KRAUSS, C.: *OIL HITS \$100 a Barrel for the First Time*, [online]. [Citované 27.10.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.nytimes.com/2008/01/02/business/02cnd-oil.html>>

2 NÁSTROJE OVPLYVŇUJÚCE CENU ROPY

Ropa, často prezývaná aj čierne zlato, je v súčasnosti jednou z najviac obchodovaných komodít na svete. Tvorí 34% svetovej spotreby energie, vďaka čomu je najväčším zdrojom energie na svete.²⁷ „Jej cena je „odrazovým mostíkom“ pre ceny ostatných energetických nosičov, ale aj základných komodít obchodovaných na medzinárodných burzách“²⁸, a preto je dôležité udržiavať pravidelnú ponuku ropy na trhu i jej stabilné ceny. Na trhu prevláda trend zvyšovania dopytu po rope (Graf č.6), na základe čoho je potrebné zaistiť rovnováhu na trhu proporcionálnym zvyšovaním jej ponuky, čím sa predchádza extrémnym výkyvom cien ropy.

Graf č.6 Rast dopytu po rope v rokoch 1980 – 2030 (v 1 mil. bbl/deň)

Prameň: Vlastné spracovanie podľa IEA: World Energy Outlook, 2009, s.81.

Na cenu ropy vplývajú okrem dopytu a ponuky i rôzne ďalšie faktory, ktoré môžu vyvolať nekoordinované zmeny cien ropy. K takýmto faktorom môžeme zaradiť geopolitické a ekonomické udalosti.

²⁷ MINING OIL AND GAS JOBS: *Quick Facts on Oil, Gas and Energy Sources*. [online]. [Citované 29.11.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.miningoilgasjobs.com.au/oil-gas-energy/all-you-need-to-know-about-the-oil-gas-sector/quick-facts-on-oil-gas-and-energy-sources.aspx>>

²⁸ PÁSZTOROVÁ, J., RUŽEKOVÁ, V.: Špecifiká tvorby cien zemného plynu a ropy a ich dôsledky na národnú ekonomiku. 2010. In: *Medzinárodné vzťahy*. s.55.

2.1 Ekonomické vplyvy

Ekonomické faktory vychádzajú z meniacich sa hospodárskych ukazovateľov štátov, a týmto spôsobom menia ponuku, dopyt i cenu ropy.

Najvýznamnejším ekonomickým vplyvom, ktorý stimuluje k vyššiemu dopytu po rope je hospodársky rast krajín. S hospodárskym rastom priamoúmerne súvisí aj demografický rast, zvyšovanie životnej úrovne a urbanizácia. Čína ako druhý najväčší spotrebiteľ ropy a zároveň najrýchlejšie rastúca ekonomika sveta predstavuje príklad ekonomiky, ktorá vďaka vysokému hospodárskemu rastu vykazuje zvyšovanie dopytu po rope. V rokoch 2000 až 2010 zaznamenala Čína priemerný hospodársky rast 10,3%²⁹ a v tomto období bol jej priemerný rast spotreby ropy 7,26%.³⁰ Ďalším následkom hospodárskeho rastu Číny je zvyšujúca sa urbanizácia i zlepšujúca sa životná úroveň. Podľa prieskumu zverejneného Pew Research Center si 92% opýtaných Číňanov myslí, že ich životné podmienky sú lepšie než mali ich rodičia, a 70% opýtaných sa má finančne lepšie než sa mali pred 5 rokmi.³¹ Demografický vývoj Číny je kvôli zavedenej politike jedného dieťaťa³² jediným ukazovateľom, ktorý nekorešponduje s jej hospodárskym rastom.

Ďalším faktorom ovplyvňujúcim produkciu ropy sú investície v ropnom priemysle, pomocou ktorých sa skúmajú potenciálne náleziská ropy. Práve zvyšovaním cien ropy, najmä v dôsledku ropných šokov sa začala ťažba ropa aj v dovtedy nerentabilných náleziskách ropy. Následkom súčasného rastového trendu cien ropy a modernizácie technológií sa zvyšujú investície v tejto oblasti, čoho príkladom je Čína, ktorá sa snaží obmedziť import ropy a zemného plynu práve financovaním prieskumov prípadných nálezísk ropy a plynu.

Významným elementom, ktorý by v budúcnosti mohol ovplyvniť ceny ropy je ponuka iných energetických zdrojov. V súčasnosti je ropa najrozšírenejším zdrojom energie, hneď po nej nasleduje uhlie a zemný plyn, lenže do roku 2030 by uhlie ako energetický zdroj malo predbehnúť ropu. Uhlie by malo pokrývať v roku 2030 viac než

²⁹ THE WORLD BANK: *GDP Growth (annual %)*, [online]. [Citované 30.11.2013]. Dostupné na internete: <<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>>

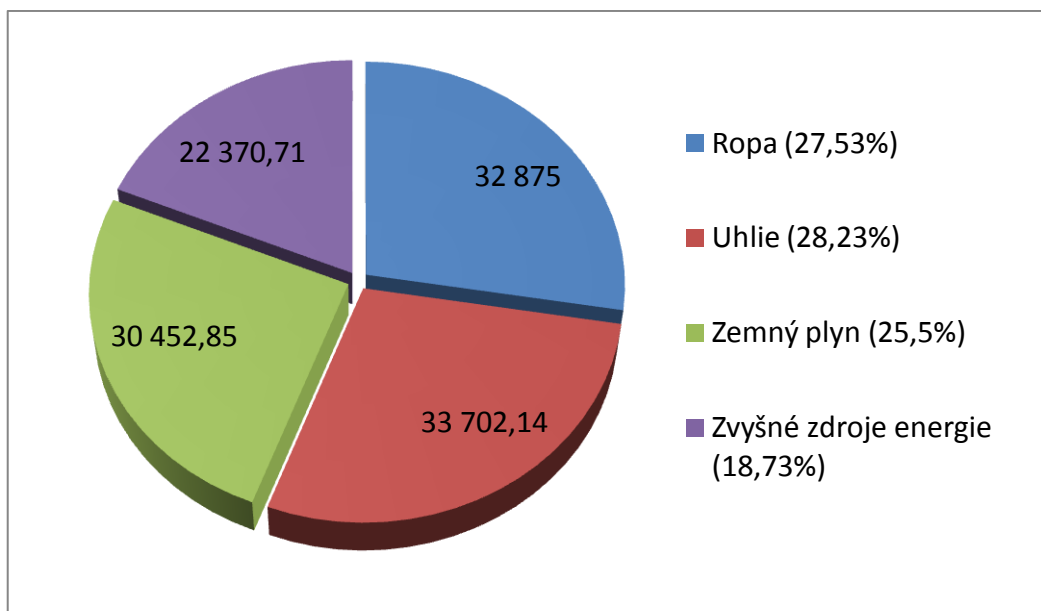
³⁰ INDEX MUNDI: *China Crude Oil Consumption Annual Growth Rate*, [online]. [Citované 30.11.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.indexmundi.com/energy.aspx?country=cn&product=oil&graph=consumption-growth-rate>>

³¹ PEW RESEARCH CENTER: *Growing Concerns in China about Inequity, Corruption*, [online]. [Citované 30.11.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.pewglobal.org/files/2012/10/Pew-Global-Attitudes-China-Report-FINAL-October-10-2012.pdf>>

³² Čínska politika jedného dieťaťa bola zavedená v roku 1979 a povoľovala v každej rodine len jedno dieťa. Odvtedy nasledovala pokuta za každé ďalšie dieťa, ženy boli nútené postúpiť potraty, čo vyústilo k uprednostňovaniu chlapcov voči dievčatám. V súčasnosti čínska vláda rokuje o povolení dvoch detí v každej rodine. K tejto zmene by malo prísť v roku 2015.

28% spotreby zdrojov a ropa o 0,5% menej (Graf č.7). Ropa i naďalej bude patriť k významnému zdroju energie, ktorého spotreba bude naďalej rásť a jedine v prípade nájdenia väčších zásob iných energetických zdrojov či rapídneho zvýšenia využívania obnoviteľných zdrojov by sa mohla dostať do úzadia. Takéto predpovede v súčasnosti nie sú pravdepodobné, i keď investície do nových technológií a výskumov sa neustále zvyšujú.

Graf č.7 Spotreba energie v roku 2030 (v 1 miliarde ton/rok)

Prameň: Vlastné spracovanie podľa BP: Energy Outlook 2030, [online]. [Citované 30.11.2013]. Dostupné na internete: <http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/statistical-review/BP_World_Energy_Outlook_booklet_2013.pdf>

K ekonomickým faktorom ďalej zaraďujeme hodnotu dolára, ktorej zmena priamo ovplyvňuje ceny ropy. Ropa je najčastejšie obchodovaná v dolároch a preto je jej cena na dolár priamo naviazaná. Pri devalvácii a depreciácii dolára sa zvyšuje dopyt po rope, najmä na strane importérov so zahraničnou menou a to vyvoláva zvýšenie cien ropy.

2.1.1 Dopyt po rope

Dopyt po rope sa zvyšuje najmä v dôsledku rýchleho hospodárskeho rastu krajín sveta, ktorým v minulosti dominovali členské krajiny Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj. Tieto krajiny patrili k najväčším importérom ropy na svete (Graf č.6).

Pomer dopytu po ropu členov OECD voči ostatným krajinám sveta postupne klesá a v roku 2012 predstavoval 52% svetového dopytu³³. Najväčšiu spotrebu ropy mali Spojené štáty americké, Japonsko a Nemecko (Príloha č.1 - Spotreba ropy v roku 2012). Hoci spotreba krajín OECD i naďalej prevyšuje dopyt nečlenských krajín, rast dopytu nečlenov OECD sa rapídne zvyšuje, čo je výsledkom ich neustále rýchlejšieho rozvoja a napredovania. Ich zvyšujúci sa dopyt možno vysvetliť nielen hospodárskym rastom, ale i ich využívaním ropy v priemyselnom sektore. Z nečlenských krajín OECD má najvyššiu spotrebu ropy Čína, India a Rusko, avšak ich agregovaný dopyt i tak neprevyšuje dopyt najväčšieho spotrebiteľa ropy – Spojených štátov amerických.

Podľa Mesačnej správy o obchode s ropou (*Monthly Oil Market Report*) z novembra 2013, ktorý je vydávaný OPEC-om sa očakáva v roku 2014 ďalšie zvýšenie dopytu po ropu. Krajiny OECD znížia svoj podiel na tomto dopyte o 0,43% v porovnaní s rokom 2013, zatiaľ čo ostatné krajiny sveta zvýšia svoj dopyt o takmer 2,8%. Vďaka týmto zmenám sa podiel členských a nečlenských štátov OECD na dopyte takmer vyrovná v pomere 50,099 ku 49,901 v prospech členských štátov OECD.³⁴ Predpovede do roku 2035 poukazujú na neustále sa zvyšujúci dopyt po ropu, lenže i na pokles podielu krajín OECD na trhu s ropou až na 37%.³⁵

Hlavným spotrebiteľom ropy by sa do roka 2040 mala stať Čína, ktorej spotreba bude dvojnásobne vyššia než sa predpovedá súčasnej jednotke v spotrebe ropy - Spojeným štátom americkým. India s Čínou sa stanú krajinami, ktoré zaznamenajú najvyšší nárast dopytu po ropu a spolu budú tvoriť viac ako polovicu celkového svetového nárastu dopytu (Príloha č.2 – Dopyt ropy vo vybraných štátoch v rokoch 2000 - 2040).

2.1.2 Ponuka ropy

Ponuka ropy závisí nielen na producentoch, ktorí ju ponúkajú na trhoch, ale aj na rezervách ropy, ktoré však pri súčasných hodnotách jej spotreby dosiahnu v najbližších rokoch svoj vrchol (*peakoil*). Teóriu vrcholu spotreby ropy predstavil v roku 1956 geológ M. King Hubbert, ktorou predpovedal, že v rozmedzí rokov 1995 až 2000 dosiahne ropa svoj vrchol spotreby a postupne začne klesať jej produkcia z dôvodu spotreby viac ako polovice konvenčných zásob ropy (Príloha č.3 – Hubbertova krivka). Ropa svoj vrchol spotreby však ešte nezažila, no teórie kedy ich dosiahne sa líšia. Podľa Priemyselnej

³³ OPEC: *Monthly Oil Market Report* - November, 2013, s.29.

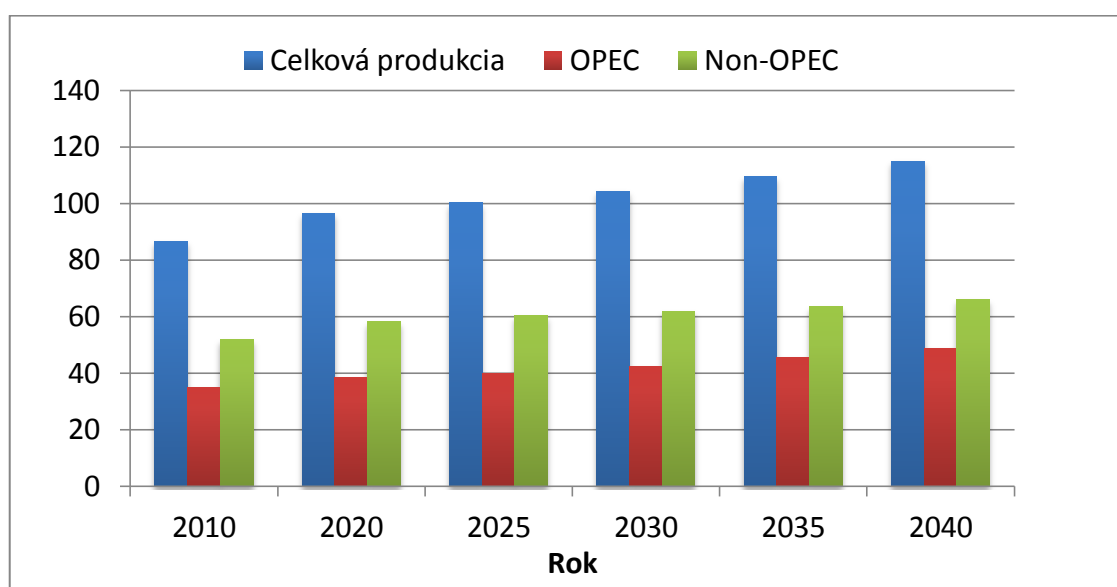
³⁴ OPEC: *Monthly Oil Market Report* - November, 2013, s.30.

³⁵ OPEC: *World Oil Outlook*, 2013, s.10.

komisie Veľkej Británie pre vrchol spotreby ropy a energetickú bezpečnosť (*The UK Industry Taskforce on Peak Oil and Energy Security*) dosiahne ropa vrchol spotreby v roku 2015³⁶, no podľa Medzinárodnej energetickej agentúry nedosiahne ropa vrchol skôr ako v roku 2035³⁷.

Súčasných dodávateľov ropy na trhu delíme na dve skupiny – členské krajiny OPEC a nečlenské krajiny, prezývané tiež Non-OPEC. Z celkovej produkcie v roku 2010 tvorili nečlenské štáty OPEC-u takmer 60%-ný podiel na trhu a zvyšnú časť dopĺňal OPEC. V budúcnosti by tento pomer mal bez väčších výkyvov zostať rovnaký (Graf č. 8).

Graf č.8 Produkcia ropy v rokoch 2010 – 2040 (v 1 mil. bbl/deň)

Prameň: Vlastné spracovanie podľa EIA: International Energy Outlook, 2013, s.24.

Pozícia krajín Non-OPEC ako dodávateľa ropy na trh sa následkom ropných šokov zvýšila na začiatku 80. rokov 20. storočia. V roku 1980 krajiny Non-OPEC dodávali na trh takmer 55% ropy a tento podiel by sa mal zvyšovať až do roku 2015, potom by sa však ich podiel mal začať znížiť až na hodnotu 47,6% v roku 2030.³⁸

Z krajín Non-OPEC sa očakáva v roku 2013 najnižší medziročný rast produkcie ropy v Európe a naopak najvyšší rast v Spojených štátoch amerických. Podľa Energetickej informačnej agentúry sa Spojené štáty americké môžu stať v budúcnosti najväčším producentom ropy a tým pádom „zmeniť hru“, čím by znížili svoju závislosť od OPEC-u,

³⁶ INDUSTRY TASKFORCE ON PEAK OIL AND ENERGY SECURITY: *The Oil Crunch*, [online]. [Citované 30.11.2013]. Dostupné na internete: <http://peakoiltaskforce.net/wp-content/uploads/2010/02/final-report-uk-itpoes_report_the-oil-crunch_feb20101.pdf>

³⁷ IEA: *World Energy Outlook*, 2010, s.125.

³⁸ IEA: *World Energy Outlook*, 2008, s.103.

i keď by sa nedokázali úplne osamostatniť.³⁹ V súčasnosti tvorí v Spojených štátoch amerických 36% spotreby ropy práve importovaná ropa, čo je porovnateľnejšie menej než bolo v roku 2006, keď 60% spotreby ropy bolo závislej na dovoze.⁴⁰

V októbri 2013, prvýkrát od roku 1995, prevýšila domáca produkcia ropy (7,7 miliónov barelov za deň) v Spojených štátoch amerických import ropy, čím sa čoraz viac potvrdzuje ich osamostatňovanie od dovozu. V roku 2013 predstavovala priemerná produkcia ropy v Spojených štátoch amerických 7,5 milióna barelov za deň a na rok 2014 sa predpovedá jej zvýšenie na 8,5 milióna.⁴¹ V prípade naplnenia predpovedí a uskutočnenia revolúcie vo svetovej ropnej produkcii, by mali klesnúť ceny ropy a stať sa stabilnejšími. Na trhu s ropou by mohli nastať dva scenáre. V prvom prípade by ostatné krajiny sveta, najmä Čína mohli začať dovážať viac ropy, čím by pozícia OPEC-u na ropnom trhu zostala takmer nezmenená a stále by boli najvýznamnejším producentom ropy. Naopak druhý scenár by mohol viesť k oslabeniu pozície OPEC-u, následkom postupnej ropnej revolúcie aj v krajine druhého najväčšieho dovozcu ropy – Číne. Ak by sa OPEC rozhodol, že chce udržať ceny ropy vyššie, musel by znížiť svoju produkciu, čo by sa premietlo v príjmoch členských krajín.

Spojené štáty americké by následkom ropnej revolúcie mali predbehnúť Saudskú Arábiu v produkcii ropy už v roku 2015, avšak už v roku 2025 by mala produkcia Spojených štátov amerických dosiahnuť svoj vrchol a začať opätovne klesať.⁴²

Produkcii a ponuke ropy členskými krajinami OPEC-u sa venujeme v podkapitole 2.4.

2.2 Geopolitické vplyvy

Geopolitickými vplyvmi rozumieme faktory plynúce z politických rozhodnutí štátov a spoločností, ale i nečakané udalosti, ktoré z dôsledku ich nepredvídateľnosti majú veľký vplyv na ceny ropy. Patria sem prírodné katastrofy a vojnové konflikty, ale i prepady a únosy ropných tankerov či zmeny počasia.

³⁹EIA: *U.S. could become the world's top liquid fuels producer, but how much does it matter?* [online]. [Citované 29.11.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.eia.gov/todayinenergy/detail.cfm?id=9290>>

⁴⁰FRIEDMAN, T. L.: *Foreign Policy by Whisper and Nudge*, [online]. [Citované 30.11.2013]. Dostupné na internete: <http://www.nytimes.com/2013/08/25/opinion/sunday/friedman-foreign-policy-by-whisper-and-nudge.html?pagewanted=all&_r=0>

⁴¹EIA: *Short-Term Energy Outlook*, [online]. [Citované 30.11.2013]. Dostupné na internete: <http://www.eia.gov/forecasts/steo/pdf/steo_full.pdf>

⁴²HARRISON, V.: *U.S. to become top oil producer by 2015*, [online]. [Citované 30.11.2013]. Dostupné na internete: <<http://money.cnn.com/2013/11/12/news/economy/iea-oil-outlook/>>

Geopolitickým faktorom ovplyvňujúcim ceny ropy je politika jednotlivých krajín v oblasti energetiky a najmä ropy. Vo väčšine krajín sú ceny ropy podmienené ponukou a dopytom na trhu, avšak v niektorých krajinách zasahuje do jej cenotvorby vláda. Štáty importujúce ropu na ňu často uvalujú spotrebnú daň, čím sa snažia kompenzovať negatívne dôsledky importu, akým je napríklad znečistenie ovzdušia. V niektorých prípadoch sú ceny ropy ovplyvnené natoľko, že sú vlastne fixované vládou alebo vládnymi podnikmi. Na druhej strane, v krajinách exportujúcich ropu podporujú vlády domácu produkciu štátnymi dotáciami, vďaka čomu udržiavajú jej ceny nižšie a zvyšujú tým jej dostupnosť na domácich trhoch.

Viacere spoločnosti sa snažia ovplyvňovaním cien ropy zvyšovať svoje zisky, ako to je aj v prípade spoločností Royal Dutch Shell a British Petrol (BP), ktoré sú momentálne súčasťou súdneho procesu kvôli možnému manipulovaniu cien ropy Brent už od roku 2002. Európska komisia vyšetroje ovplyvňovanie cien ropy ropnými spoločnosťami Royal Dutch Shell, BP, Statoil a inými obchodníkmi v spolupráci s agentúrou pre tvorbu cien Platts. Spoločnosti mali udržiavať vyššie ceny ropy celé desaťročie nahlasovaním nepresných a skreslených cien a transakcií ropy Brent i zavádzajúcimi informáciami o naplnenosti ropných tankerov.

Ceny ropy ovplyvňujú aj finančné trhy, na ktorých sa s ropou často obchoduje, a ktoré slúžia väčšinou viac na papierovú kúpu ropy, než na fyzický predaj. Najvyužívanejším finančným trhom sú burzy, kde sa pomocou futurít uzatvárajú zmluvy o predaji, ktorý sa však uskutoční až vo vopred stanovenom čase a dohodnutom množstve. Aerolínie takto nakupujú ropu v obdobiach, keď sa predpokladá budúci rast cien ropy, čím si zaistujú dodávky paliva za nižšiu cenu, než sa v danom čase ceny na trhoch budú pohybovať.

Podobným spôsobom ako firmy zvyšujú svoje zisky, respektíve znižujú budúce náklady je manipulácia ropného trhu v čase „kontanga“, ktorý sa obdobne opiera o predpovede budúceho zvyšovania cien ropy. Podniky v období nižšej ceny (kontango) nakupujú veľké zásoby ropy, prenajímajú si skladovacie priestory a kontajnery na jej uskladnenie a s týmito zásobami čakajú, kým sa ceny ropy nezdvihnú natoľko, aby ju mohli na trhu predat' s vyššími ziskami. V roku 2008 na túto manipuláciu poukázala spoločnosť Koch⁴³, keď sa očakával pád cien ropy z júlovej hodnoty 145 dolárov za barel

⁴³ Spoločnosť Koch sa zaoberá ponukou energetických zdrojov, ich ťažbou a transportom; zároveň aj špekuláciami na finančných trhoch.

na hodnotu 35 dolárov v decembri.⁴⁴ Takýmto spôsobom dokážu podniky i banky zvyšovať svoje zisky na základe sledovania vývoja na finančných trhoch.

Zmeny počasia vyvolávajú menšie výkyvy cien ropy v dôsledku vyššej spotreby ropy v zime kvôli vykurovaniu, ale naopak i v lete kvôli vyššej spotrebe palív do áut. Extrémne výkyvy ako povodne a hurikány vedú k zníženiu ponuky ropy na trhu, čím sa zvyšujú ceny ropy. Tieto faktory bývajú najčastejšie krátkodobé. Zatiaľ najväčšia prírodná katastrofa Spojených štátov amerických sa stala v roku 2010, keď v Mexickom zálive explodovala a následne sa potopila vrtná plošina, ktorú mala prenajatú spoločnosť BP. Vrt zostal po potopení otvorený a do zálivu sa dostalo 2,4 miliónov barelov ropy. V roku 2013 bola spoločnosť BP obvinená, kvôli uvedeniu nesprávnych údajov, keďže podľa analytikov z vrtu unikli 4,2 milióny barelov ropy. Výsledkom tejto katastrofy boli environmentálne i ekonomické dopady, nielen na BP, ale i ekonomické sektory Golfského pobrežia ako turizmus a rybolov. Ceny ropy sa počas tejto katastrofy zvýšili o 4,7% z pôvodnej 82 dolárov za barel (20.4.2010) na 85,82 dolárov (30.4.2010).⁴⁵ Následky potopenia plošiny sú v Mexickom zálive stále citeľné a bude minimálne jednu dekádu trvať jeho zregenerovanie.

V prípade vypuknutia vojny i v období nepokojov sa ceny ropy zvyšujú v dôsledku neistoty budúcej ponuky ropy, no ceny ropy začínajú znova klesať v prípade upokojenia situácie. Tým pádom výkyv cien je len krátkodobým následkom nečakaných udalostí a z dlhodobého hľadiska sa ceny opätovne dostávajú na svoju pôvodnú hodnotu.

2.3 OPEC a regulácia ponuky ropy

Členské štáty OPEC-u spolu zoskupujú 73% svetových zásob ropy a dodávajú na trh viac ako 40% ropy⁴⁶, vďaka čomu si vytvorili dôležitú pozíciu na ropnom trhu. Produkcia ropy OPEC-om dopĺňa rozdiely medzi dopytom a ponukou nečlenských krajín, čoho dôsledkom krajiny OPEC-u neprodukurujú toľko ropy, koľko by boli schopné. Vytvára sa tým ušetrená kapacita produkcie ropy (*spare capacity for oil production*), ktorú môžu využiť v prípade potreby, ako napríklad v prípade nečakaných výpadkov ponuky ropy.

⁴⁴ FANG, L.: *The Contango Game: How Koch Industries Manipulates The Oil Market For Profit*, [online]. [Citované 4.12.2013]. Dostupné na internete: <<http://thinkprogress.org/economy/2011/04/13/153206/koch-industries-price-gouging/>>

⁴⁵ STERN, L.: *As Oil Spill Spreads to Gulf Coast, Will Gas Prices Go Up?* [online]. [Citované 1.12.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.cbsnews.com/news/as-oil-spill-spreads-to-gulf-coast-will-gas-prices-go-up/>>

⁴⁶ EIA: *Who are the major players supplying the world oil market?* [online]. [Citované 2.12.2013]. Dostupné na internete: <http://www.eia.gov/energy_in_brief/article/world_oil_market.cfm>

Stalo sa tak v roku 2011, keď sa kvôli občianskej vojne v Líbyi znížila ponuka ropy o 1,65 milióna barelov ropy za deň, čo sa snažili ostatné členské štáty OPEC kompenzovať svojou zvýšenou produkciou⁴⁷.

OPEC sa najčastejšie pokladá za kartel, ktorý sa snaží určovať ceny ropy a tým zvyšovať svoje zisky. Náklady OPEC-u pri produkcii ropy v Perzskom zálive predstavujú menej než 5 dolárov za barel a mimo Perzského zálivu necelých 11 dolárov. Zisky z predaja ropy putujú do rozpočtov členských krajín, vďaka čomu sa členské štáty OPEC-u prezývajú ropné štáty. Oligopolné až monopolné postavenie OPEC-u na trhu sa preukázalo už v minulosti počas ropného šoku v roku 1973, keď OPEC uvalil embargo na ropu a kvôli nízkej ponuke na trhu rapídne vzrástli ceny ropy.

Členské štáty OPEC-u regulujú ponuku ropy na trhu určovaním si produkčných kvót pre každú členskú krajinu okrem Iraku, ktorého kvóty boli zrušené počas Iracko-Kuvajtskej vojny v roku 1990. Odvtedy nie sú Iraku stanovované kvóty, keďže jeho produkcia je i tak nižšia, než by boli jeho kvóty.

Produkčné kvóty sa určujú na základe dokázaných rezerv jednotlivých členov, ale aj podľa iných faktorov, akým je potreba zisku.⁴⁸ Cieľom týchto kvót je zaručiť stabilnú ponuku ropy na trhu, a tým i jej vyrovnané ceny, čoho následkom členské krajiny získavajú stály príjem. Krajiny OPEC-u potrebujú udržiavať ceny ropy v rozmedzí 90 až 100 dolárov za barel⁴⁹, aby ich štátne rozpočty vykazovali prebytky.

Ropné kvóty krajín sa menia v závislosti od situácie na trhu a preto v prípade vysokých cien ropy môžu krajiny produkovať viac ropy. Avšak ak nastane situácia, že ceny ropy sú nižšie než je pre nich vyhovujúca minimálna cena, OPEC znižuje svoju produkciu. Práve vtedy nastávajú v karteli problémy, keďže niektoré krajiny ako Alžírsko a Angola si nemôžu dovoliť znížiť svoju produkciu, pretože ich príjmy z predaja by boli priveľmi nízke.

Členské krajiny OPEC-u sa stretávajú dva krát do roka aby si určili svoje produkčné kvóty a zjednotili ich spoločnú ťažobnú politiku.⁵⁰ Napriek pravidelným stretnutiam čelí OPEC vnútorným problémom, podobným ako v každom karteli, a to nedodržiavaniu určených kvót. Uzatvorením spoločnej dohody o produkčných kvótach sa

⁴⁷ CAVALLLO, A.: Elephant in the room: How OPEC sets oil prices and limit carbon emissions. 2013. In: *Bulletin of the Atomic Scientists*. s. 21.

⁴⁸ CAVALLLO, A.: Elephant in the room: How OPEC sets oil prices and limit carbon emissions. 2013. In: *Bulletin of the Atomic Scientists*. s. 21.

⁴⁹ AUSTIN, S.: *What is the lower bound of oil prices?* [online]. [Citované 2.12.2013]. Dostupné na internete: <<http://oil-price.net/en/articles/lower-bound-of-oil-prices.php>>

⁵⁰ COLGAN, J.: *The Emperor Has No Clothes: The Limits of OPEC in the Global Oil Market*. 2011. s. 12.

krajiny zaviazali znížiť svoje vlastné zisky v prospech ostatných členov. Ich situácia by sa dala charakterizovať teóriou hier (*game theory*), keď sa všetci členovia rozhodnú buď spolupracovať a spoločne znížiť svoje zisky, alebo niektorá z krajín na úkor ostatných produkuje viac ropy, a tým síce zvyšuje svoje zisky, ale zároveň porušuje spoločnú dohodu.

V máji 2013 sa konalo 163. Stretnutie ministrov krajín OPEC-u vo Viedni, na ktorom sa dohadovali o určení ich spoločného produkčného stropu. Členské krajiny navrhovali rozdielne zmeny, pretože každý štát sa snažil zvýšiť svoj vlastný príjem z predaja ropy. Venezuela a Irán sa snažili udržať ceny ropy nad 100 dolárov za barel, keďže z externých dôvodov znižovali svoju vlastnú spotrebu a potrebovali si zaistiť príjmy do rozpočtu. Venezuela svoju produkciu znižovala na základe režimu Huga Chavéza a Irán kvôli sankciám západných krajín.⁵¹

Strop produkcie ropy pre členské štáty bol ešte v roku 2012 stanovený na 30 miliónov barelov ropy za deň a OPEC sa na stretnutí v máji 2013 rozhodol tento limit ponechať nezmenený.

Posledné Stretnutie ministrov sa konalo 4.12.2013, na ktorom sa prejednávalo nielen opätovné určenie stropu produkcie, ale i zvolenie nového generálneho tajomníka OPEC-u. Výsledkom rokovania bolo predĺženie funkčného obdobia generálneho tajomníka Abdalla el-Badriho o jeden rok a naplánovanie najbližšieho stretnutia ministrov na 11. jún 2014. Zároveň sa zanechal predchádzajúci strop produkcie a to vo výške 30 miliónov barelov ropy za deň, vďaka čomu by mali byť udržané stabilné ceny ropy na úrovni 100 dolárov za barel.

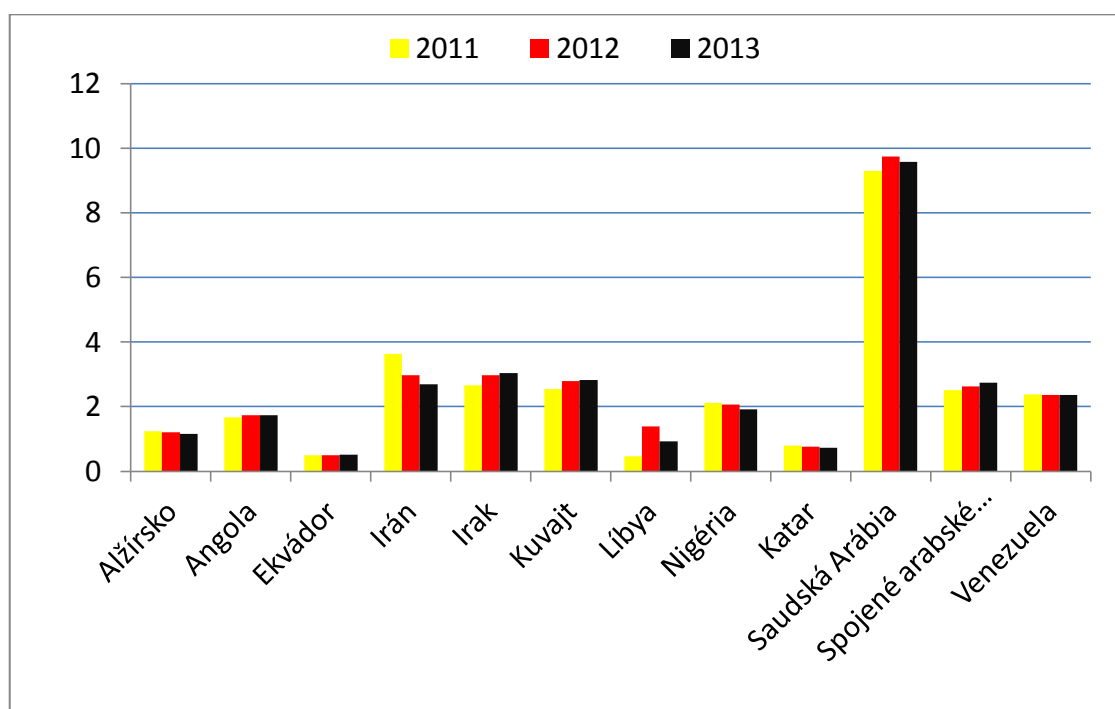
Takéto rozhodnutie však neráta s možnými komplikáciami, ktoré môžu nastať medzi členskými štátmi OPEC-u, ale i na základe externých vplyvov. Problémom by mohla byť zvyšujúca sa produkcia Spojených štátov amerických, ako nadchádzajúcej ropnej veľmoci, ale i predpovede spomalenia rastu druhého najväčšieho spotrebiteľa ropy, Číny.

V rámci OPEC-u sa Líbya snaží zvýšiť svoju produkciu ropy, ktorej ťažba prudko klesla v dôsledku občianskej vojny v roku 2011. Výsledkom tejto vojny bol rapídny pokles

⁵¹ MAKAN, A.: *Sub-\$100 crude oil fails to raise OPEC's hackles*, [online]. [Citované 3.12.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/a3e8b908-a8fc-11e2-bcfb-00144feabdc0.html#axzz2mQZn7wt2>>

jej produkcie z 1,6 milióna barelov za deň na 0,4 milióna.⁵² Po skončení vojny na konci roka 2011 sa podarilo Líbyi čiastočne zintenzívniť svoju produkciu (Graf č.9), avšak v roku 2013 nastali v krajine opätovné nepokoje a protesty spojené s útokmi povstaleckých milícií⁵³, ktoré sa snažia o získanie kontroly nad ropným priemyslom v Líbyi. Z toho dôsledku sa jej ťažba ropy znova znížila a Líbya sa odvtedy snaží vrátiť sa svoje pôvodné hodnoty.

Graf č.9 Produkcia ropy členov OPEC-u v rokoch 2011, 2012, 2013 (v 1 mil. bbl/deň)

Prameň: Vlastné spracovanie podľa OPEC: Monthly Oil Market Report - November, 2013, s.46.; OPEC: Monthly Oil Market Report - February, 2014, s.66.

Ďalším črtajúcim sa problémom je možnosť rapídneho zvýšenia produkcie ropy Iránom, ktorý sa snaží dohodnúť so Spojenými štátmi americkými a ostatnými veľmocami na zrušení sankcií, následkom čoho by Irán mohol zvýšiť svoju produkciu z 2,7 milióna barelov za deň na predchádzajúcu úroveň. Na Irán je v súčasnosti uvalená séria opatrení na základe nedodržovania Rezolúcie OSN číslo 1929 pre spoluprácu Iránu s Medzinárodnou agentúrou pre atómovú energiu. Spojené štáty americké, Kanada i ďalšie krajiny uvalili

⁵² MASON, R.: *Saudi Arabia increases oil production to cover Libya loss*. [online]. [Citované 23.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/energy/oilandgas/8348629/Saudi-Arabia-increases-oil-production-to-cover-Libya-loss.html>>

⁵³ Povstalecké milície sú tvorené odporcami bývalého líbyjského vodcu Muammara Kaddáfího, ktoré však jej zvrhnutím v roku 2011 neukončili svoju činnosť.

sankcie na Irán už pred rokom 2012, avšak najväčšie problémy vznikli Iránu v roku 2012, keď Európska únia zaviedla embargo týkajúce sa uzatvárania zmlúv o obchodovaní a preprave iránskej ropy na území členských štátov, ako i reštrikcií v oblasti už existujúcich zmlúv v Iráne. Táto strata najväčšieho importéra iránskej ropy, Európskej únie, spôsobila výrazné výpadky príjmov do rozpočtu Iránu. Týmto spôsobom sa krajiny snažili zabrániť Iránu rozvíjať svoj jadrový program, čo sa im napokon aj podarilo, keďže Irán začal rokovať o kontrole svojho jadrového programu, čoho výsledkom by mohlo byť zrušenie embarga.

Podľa prezidenta Strategického a hospodárskeho výskumu (*Strategic Energy and Economic Research*), Michaela Lyncha, v prípade, že „by sa Líbya vrátila k plnej produkcii a dosiahla by sa trvalá dohoda v oblasti iránskeho nukleárneho programu, ceny (ropy) by mohli klesnúť na 25 dolárov za barel.“⁵⁴ Členovia OPEC-u však takéto udalosti nepredpokladajú v najbližšom polroku, a preto zatiaľ nerátajú s rapidne vyššou ponukou líbyjskej ani irackej ropy na trhu, a tým pádom ani so znížením jej cien.

⁵⁴ REED, S.: *OPEC, Foreseeing No Glut, Keeps Oil Production Level Steady*, [online]. [Citované 23.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.nytimes.com/2013/12/05/business/energy-environment/opec-to-keep-oil-production-at-current-levels.html>>

3. POSTAVENIE SAUDSKEJ ARÁBIE V ROPNOM PRIEMYSE

Saudská Arábia patrí medzi najvýznamnejšie ropné krajiny sveta, keďže je najväčším svetovým producentom ropy i jej najväčším exportérom. Zásoby Saudskej Arábie tvoria viac ako 16,2% celosvetových rezerv konvenčnej ropy, a tým je so svojimi 265,8 miliardami po Venezuele druhá najbohatšia krajina na ropu.⁵⁵ Ropný priemysel je pre Saudskú Arábiu veľmi dôležitý, nakoľko práve vďaka príjmom z ropného priemyslu sa Saudská Arábia dokázala pretransformovať na vplyvnú ekonomiku sveta s vysokým ropným a finančným potenciálom. Príjmy z predaja ropy tvoria až 80% štátneho rozpočtu a 45% hrubého domáceho produktu⁵⁶, čím sa na druhú stranu krajina stáva v tejto oblasti príliš zraniteľná. Na to, aby jej súčasný rozpočet neskončil v záporných hodnotách, potrebuje Saudská Arábia udržať cenu ropy minimálne v rozpätí 80-85 dolárov za barel⁵⁷, i keď so stále narastajúcimi štátnymi výdavkami sa i táto hranica bude zvyšovať.

3.1 História ropného priemyslu v Saudskej Arábii

Ropná história Saudskej Arábie začala v roku 1933, keď arabský kráľ Abdul Aziz ibn Saud povolil spoločnosti California Arabian Standard Oil Company (CASOC)⁵⁸ vykonať prieskum na východnom území krajiny. Počas prieskumu sa našiel vrt, ktorý ponúkol väčšie množstvo ropy, avšak po čase vyschol a preto sa spoločnosť rozhodovala, či naďalej pokračovať s prieskumami v Saudskej Arábii. V roku 1936 sa 50% spoluvlastníkom spoločnosti CASOC stala Texas Oil Company. Prieskumy v Saudskej Arábii napokon pokračovali a prvé väčšie zásoby ropy sa našli v roku 1938. Z nového ropného vrtu sa počas 44 rokov vytiažilo spolu 32,5 miliónov barelov ropy, až kým sa v roku 1982 nespotrebovala všetka ropa v tejto časti krajiny.⁵⁹ Od nájdenia tohto vrtu v roku 1938 sa začína v Saudskej Arábii zlatá éra ropy a jej ťažby.

⁵⁵ OIL & GAS JOURNAL: *Worldwide reserves, oil production post modest rise*, [online]. [Citované 21.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.ogj.com/articles/print/volume-111/issue-12/special-report-worldwide-report/worldwide-reserves-oil-production-post-modest-rise.html>>

⁵⁶ FORBES: *Saudi Arabia*, [online]. [Citované 21.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.forbes.com/places/saudi-arabia/>>

⁵⁷ IMF: *MENAP Oil Exporters: Heightened Risks to Oil and Fiscal Positions*, [online]. [Citované 10.3.2014]. Dostupné na internete: <<https://www.imf.org/external/pubs/ft/reo/2013/mcd/eng/pdf/menap-C1.pdf>>

⁵⁸ California Arabian Standard Oil Company bola dcérskou spoločnosťou Standard Oil of California (SOCAL).

⁵⁹ SIMMONS, M. R.: *Twilight In The Desert*, 2005, s.29.

Na Saudskú Arábiu sa vďaka tomuto objavu upriamila pozornosť investorov, keďže potenciál zisku v tejto oblasti sa rapídne zvýšil. V roku 1944 sa CASOC premenovala na Arabian American Oil Company (Aramco) a postupne sa jej spoluvlastníkmi okrem SOCAL a Texas Oil Company stali aj Standart Oil of New Jersey a Socony-Vacuum Oil.⁶⁰

Vláda Saudskej Arábie nechcela prenechať všetky zisky americkým spoločnostiam a už od začiatku 70tych rokov sa snažila získať kontrolu nad Aramco. V roku 1973 kúpila vláda 25% akcií spoločnosti Aramco a už o rok neskôr navýšila tento podiel na 60%. Vláda Saudskej Arábie v roku 1988 premenovala spoločnosť na Saudi Aramco, ako výsledok jej absolútneho vlastníctva. Odvtedy až do súčasnosti je Saudi Aramco výlučne štátnym podnikom, ktorý je riadený najmä Ministerstvom ropy a minerálnych zdrojov (*The Ministry of Petroleum and Mineral Resources*). Je to najväčší energetický a zároveň aj najväčší štátny podnik na svete. Medzi jej aktivity patria všetky činnosti spojené od ťažby ropy až po jej dodávku, vďaka čomu každý deň vytvorí zisky v hodnote vyššej ako 1 miliarda dolárov.⁶¹

3.2 Postavenie Saudskej Arábie v období ropných šokov

Postavenie Saudskej Arábie v období ropných šokov bolo veľmi špecifické, keďže nie vždy korešpondovalo s chovaním ostatných členských štátov OPEC-u. Príčinami, priebehom i následkami ropných šokov sme sa zaoberali v prvej kapitole, teraz by sme sa viac zamerali na reakcie Saudskej Arábie v období týchto šokov i v súčasnosti.

Saudská Arábia udržiavala priateľské vzťahy so Spojenými štátmi americkými ešte pred vypuknutím prvého ropného šoku a výsledkom ich spolupráce bola nepísaná dohoda medzi oboma štátmi. Spojené štáty americké prisľúbili Saudskej Arábii zatlačenie na izraelskú vládu, aby sa stiahla z okupovaných území, a tým sa predišlo vojenskému konfliktu, ktorý hrozil medzi Izraelom a Egyptom. Na druhú stranu, Saudská Arábia mala presvedčiť Egypt, aby sa začal orientovať viac západne a menej na ZSSR. Snahy oboch krajín však i tak nezabránili vypuknutiu Yom-Kippurskej vojny.

Saudská Arábia už v období pred ropným šokom deklarovala, že nebude spájať politiku s ropným priemyslom, a teda nebude využívať ropu na zaistenie svojich politických cieľov. Naopak, členské štáty OPEC-u sa rozhodli do tejto vojny zasiahnuť

⁶⁰ SOCAL a Texas Oil Company sú súčasťou Chevron-u a Standart Oil of New Jersey spolu s Socony-Vacuum Oil sú členmi ExxonMobile.

⁶¹ FORBES: *The World's 25 Biggest Oil Companies*, [online]. [Citované 23.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.forbes.com/pictures/mef45edhmf/1-saudi-aramco-12-5-million-barrels-per-day-18/>>

a využiť ropu na podporu Egypta a Sýrie. Saudská Arábia sa snažila čo najdlhšie oddialiť ropné embargo na Spojené štáty americké a iné zainteresované krajiny, no pod tlakom ostatných členských štátov sa nakoniec pridala. Ponúknutie finančnej pomoci Izraelu Spojenými štátmi americkými však rozhorčilo Saudskú Arábiu natoľko, že vyhlásila 10% zníženie produkcie ropy a pozastavenie dodávok ropy do USA a Holandska.⁶² Saudská Arábia si napriek ropnému embargu uvedomovala význam Spojených štátov amerických i dôležitosť ich prípadného budúceho spojenectva, a preto chcela čo najskôr ukončiť krízu. Udržať nízke ceny ropy sa jej podarilo tým, že v roku 1974 pohrozila vystúpením z OPEC-u.

Počas opätovného zvyšovania dopytu po rope západnými krajinami žiadali niektorí členovia OPEC-u zvýšenie cien ropy, s čím Saudská Arábia nesúhlasila. Podarilo sa jej udržať stabilné ceny ropy až do roku 1976, kedy sa takmer všetky členské krajiny OPEC-u dohodli na zvýšení cien ropy o 10%. Jedine Saudská Arábia a Spojené arabské emiráty trvali na zvýšení ceny len o 5%. Takýto rozdielny cenový systém trval jeden rok, kým Spojené arabské emiráty a Saudská Arábia nenavýšili cenu ropy o ďalších 5%.⁶³

Zvýšené príjmy do rozpočtu Saudskej Arábie spôsobili, že vtedajší kráľ Fajsal mohol spustiť reštrukturalizáciu a modernizáciu hospodárstva, najmä v oblastiach sociálnych služieb, vzdelávania a obrany. Zaviedol reformy, na ktoré predtým nemal finančné prostriedky a zároveň poskytol finančnú pomoc svojim spojencom.

Počas budovania moderného kráľovstva musela zvýšiť Saudská Arábia svoju ťažbu v priebehu 3 mesiacov o 25%⁶⁴, čím sa snažila spolu s ostatnými členmi kompenzovať výpadok ťažby v Iráne, ktorého produkcia sa znížila v dôsledku iránskej islamskej revolúcie. Po ukončení revolúcie i vojny tankerov, ktoré sme spracovali v 1. kapitole sa Saudská Arábia v roku 1983 zhostila pozície swingového hráča a znížila svoju produkciu ropy, i keď jej produkčné kapacity povoľovali oveľa väčšie množstvo ťažby ropy. Práve v tomto období si zvyšní členovia OPEC-u prvýkrát stanovili mesačné produkčné stropy. Saudská Arábia očakávala, že ostatné krajiny budú dodržiavať stanovené limity, čím by si každá krajina zaistila dostatočne vysoké príjmy. Štáty však napriek stropom ťažili, čo najviac mohli a nedbali na ostatných členov. I keď sa každý mesiac krajiny dohadovali na nových produkčných stropoch, ich produkcia zostávala takmer vždy rovnaká. Saudská Arábia zistila, že svojou flexibilnou pozíciou znižuje svoje vlastné zisky, a pokúsila sa

⁶² BELL, P. M. H.: *The World since 1945: An International History*, 2001, s.404.

⁶³ AL-YOUSEF, N. A.: *Economic Models of OPEC Behaviour and the Role of Saudi Arabia*, 1998, s.8.

⁶⁴ NAKOV, A., NUŇU, G.: *Oilgopoly: a general equilibrium model of the oil-macroeconomy nexus*, 2009, s.4.

potrestať ostatných členov, ktorý nedodržiavali dohodnuté množstvá produkcie. Zvýšila svoju vlastnú ťažbu dvojnásobne, čoho výsledkom bolo, že sa ceny ropy rapídne prepadli (kapitola 1.3). Týmto krokom sa hrubý domáci produkt Saudskej Arábie zvýšil o takmer 68% v priebehu 8 rokov.⁶⁵

Členské štáty OPEC-u sa následne opätovne dohodli na produkčných maximách, avšak Saudská Arábia sa vzdala svojej pozície swingového hráča a rozhodla sa tiež zamerať na svoje vlastné zisky. Odvtedy produkovala vždy maximum svojho stanoveného limitu a začala sa viac chovať ako samostatná jednotka v skupine, než kolektívny hráč. Medzi členmi však začali opäť prevládať nezhody kvôli určovaniu kvót a podvádžaniu, čím sa oslabila pozícia OPEC-u na trhu ako jednotného kartelu.

Táto situácia vyústila vojnou v Perzskom zálive, ktorá poskytla príležitosť Saudskej Arábii znova navýšiť svoje príjmy z produkcie ropy. Jej ťažba od júla 1990 do konca roka 1990 stúpila o 56% z 5,4 miliónov barelov denne na 8,4 miliónov.⁶⁶ Zvyšné krajiny OPEC-u i Non-OPEC-u zvýšili svoju produkciu v tomto období len čiastočne.

Už v období ropných šokov musela Saudská Arábia využiť svoje vedúce postavenie na ropnom trhu, aby tým udržala stabilné ceny ropy. Jej prvotnou snahou bolo oddeliť ropný priemysel od svojich politických zámerov, no pod tlakom situácií vo svete i kvôli napätým vzťahom medzi členskými štátmi OPEC-u sa Saudská Arábia rozhodla zvyšovať svoju produkciu ropy. Táto zmena v ťažbe sa nepremietla len vo zvýšených príjmoch Saudskej Arábie, ale i v upevnení jej postavenia medzi členmi OPEC-u, ako i na ropnom trhu. V tejto fáze rozvoja saudského ropného priemyslu sa naplno preukázala jej dôležitá a vplyvná pozícia v tomto odvetví.

3.3 Saudská Arábia a ropný priemysel v 21. storočí

Od konca štvrtého ropného šoku až po súčasnosť je produkcia ropy v Saudskej Arábii pomerne vyrovnaná, až na mierne výkyvy spojené so snahou zachovať stabilné ceny ropy na svetových trhoch (Graf č.10).

V roku 1998 sa prejavila ázijská finančná kríza⁶⁷ aj v ropnom priemysle, keď členské krajiny OPEC-u boli nútené znížiť svoju produkciu, čím sa Saudská Arábia znova

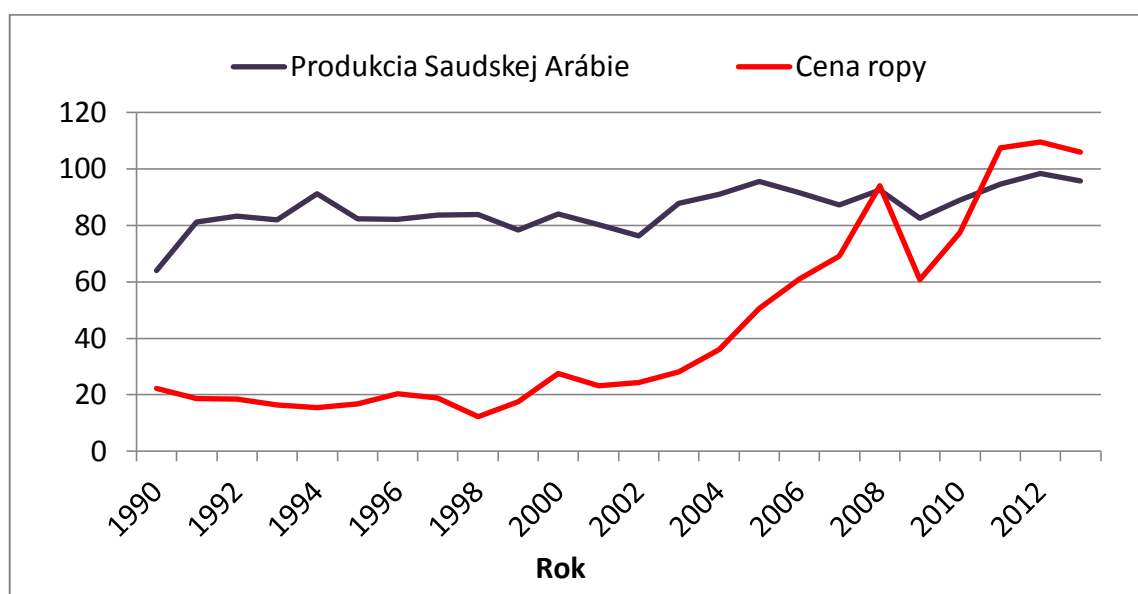
⁶⁵ AL-YOUSEF, N. A.: *Economic Models of OPEC Behaviour and the Role of Saudi Arabia*, 1998, s.39.

⁶⁶ NAKOV, A., NUŇU, G: *Oilgopoly: a general equilibrium model of the oil-macroeconomy nexus*, 2009, s.4.

⁶⁷ Ázijská finančná kríza začala v júli 1997 ako séria finančných kríz v Ázii, najmä vo východnej oblasti. Prvé vyhlásilo krízu Thajsko, keď vláda ukončila naviazanie thajského bahtu na americký dolár. Výsledkom bolo rapídne prepádnutie kurzu domácich mien a stagnácia ekonomík.

ujala pozície flexibilného dodávateľa ropy na trh. Saudská Arábia musela znížiť svoju produkciu pod jej najnižšiu prípustnú hranicu – 8 miliónov barelov ropy za deň (Graf č.10). Ani tieto redukcie však nevykompenzovali zníženie svetového dopytu po rope, a preto ceny ropy klesli na 9,90 dolárov za barel v decembri 1999.⁶⁸ Z dôsledku nízkych cien i produkcie stratili podstatnú časť svojich ziskov nielen krajiny OPEC-u, ale i ostatné ropné štáty ako Rusko či Mexiko. Kvôli zníženiu ťažby i príjmov z produkcie ropy bola Saudská Arábia na prelome tisícročí na pokraji kolapsu, lenže v tomto období sa dopyt po rope začal opätovne zvyšovať a s ním začala rásť produkcia i cena ropy.

Graf č.10 Produkcia ropy v Saudskej Arábii (v 100 tis. bbl/deň) a ceny ropy (v dolároch) v rokoch 1990 - 2013

Prameň: Vlastné spracovanie podľa: INDEX MUNDI: Saudi Arabia Crude Oil Production by Year, [online]. [Citované 22.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.indexmundi.com/energy.aspx?country=sa&product=oil&graph=production>>; STATISTA: Average prices for OPEC crude oil from 1960 to 2013 (in U.S. dollars per barrel), [online]. [Citované 22.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.statista.com/statistics/262858/change-in-ope-crude-oil-prices-since-1960/>>

Saudská Arábia začala zvyšovať svoju ťažbu ihneď ako sa dôsledky ázijskej krízy zmenšili. Ceny ropy však bezprostredne na začiatku nového tisícročia začali znova klesať

⁶⁸ CORDESMAN, A. H.: *Saudi Arabia Enters The Twenty-First Century*, 2003, s. 477.

kvôli prasknutiu dot.com bubliny⁶⁹, ako i zvyšovaní ťažby v krajinách Non-OPEC. Krajiny OPEC-u chceli vyrovnať nižšie ceny ropy práve znížením svojej produkcie, no v dôsledku politického napätia medzi krajinami⁷⁰ počkali s jej reštrikciou do roku 2002.

V marci 2003 nasledovala ďalšia udalosť, ktorá mohla otriasť ropným priemyslom, a to napadnutie Iraku koalíčnými armádami pod vedením Spojených štátov amerických (kapitola 1.5). Dopyt po rope v tomto období výrazne vzrástol, no ponuka ropy klesla nielen na strane Iraku, ale i Venezuely. Saudská Arábia sa dokázala v otázke zvyšovania produkcie ropy dohodnúť s ostatnými členskými štátmi, čím túto stratu čiastočne vykompenzovali, i keď ceny ropy začali narastať (Graf č.10).

Po roku 2009 sa krajiny začali zotavovať z globálnej finančnej krízy, ktorá vypukla rok predtým a to spôsobilo, že ceny ropy sa začali taktiež opätovne zvyšovať. Rovnako ako sa zdvíhali ceny ropy aj Saudská Arábia jej začala viac produkovať.

V roku 2011 sa presunula arabská jar do Líbye, kde vyvrcholila občianskou vojnou (kapitola 2.3). Z tohto dôsledku sa členské štáty IEA dohodli zvýšiť produkciu ropy o 60 miliónov barelov počas 30 dní, aby tým nahradili líbyjský výpadok produkcie ropy. Saudská Arábia sa pridala k členským štátom IEA a zvýšila svoju produkciu o 0,7 milióna barelov⁷¹, vďaka čomu rast cien ropy na trhu nebol dramatický. Medzi členskými štátmi však nastali konflikty, keďže proti tomuto rozhodnutiu boli viacerí členovia OPEC-u, ktorí chceli práve rýchlym zdvihnutím cien ropy zvýšiť svoje príjmy do rozpočtu. V súčasnosti Líbya neustále zvyšuje dodávky ropy na trh, no jej hodnoty ešte nedosahujú tie predvojnové.

Vďaka relatívne upokojenej situácii na ropnom trhu sa ceny ropy v súčasnosti udržiavajú stabilne okolo hodnoty 105 dolárov za barel, i keď vzťahy medzi členskými štátmi OPEC-u sa vyostrujú. Z globálneho hľadiska je ponuka ropy i dopyt po nej vyrovnaný, avšak členské krajiny čoraz viac prejavujú svoju nespokojnosť s krokmi ostatných členov. Najväčšia časť kritiky sa dotýka práve rozhodnutí Saudskej Arábie, ktoré často nekorešpondujú s politikou čo najvyšších ziskov z predaja ropy.

⁶⁹ V Spojených štátoch amerických rýchlo rástol počet firiem podnikajúcich na internete a akcie týchto firiem sa predávali za oveľa vyššie ceny, než bola ich reálna hodnota. Trh sa presýtil týmito firmami a keď akcie neprinášali svojim vlastníkom žiadne zisky, táto internetová bublina praskla v roku 2001.

⁷⁰ Politické napätie medzi krajinami bolo vyvolané teroristickým útokom na 2 budovy Svetového obchodného centra v New Yorku 11. septembra 2001.

⁷¹ MASON, R.: *Saudi Arabia increases oil production to cover Libya loss*, [online]. [Citované 23.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/energy/oilandgas/8348629/Saudi-Arabia-increases-oil-production-to-cover-Libya-loss.html>>

3.4 Súčasný a budúci postavenie Saudskej Arábie na trhu

Saudská Arábia má významné miesto na ropnom trhu, ktoré si zaistila najmä vďaka svojim veľkým zásobám ropy a nízkym nákladom na jej ťažbu. Jej dôležité postavenie však vyplýva z viacerých faktorov, ako napríklad nevyužité produkčné kapacity, nízke náklady na ťažbu, či veľké zásoby ropy.

Náklady na ťažbu ropy v Saudskej Arábii sú najnižšie na svete, vďaka čomu dokáže Saudi Aramco vytážiť jeden barel ropy v priemere za 4-6 dolárov. Ostatné členské štáty OPEC-u, ktorých náklady sú v porovnaní s nečlenskými štátmi stále nízke, platia za vytáženie jedného barelu v priemere 10-15 dolárov.⁷²

Veľkou výhodou Saudskej Arábie je, že neťaží toľko ropy, na koľko má kapacity, vďaka čomu svoju ťažbu môže flexibilne prispôbovať svojim i trhovým potrebám. Každodenne vyprodukuje o 1,5-2 miliónov barelov ropy menej, než jej povoľujú produkčné kapacity. Toto množstvo je dokonca väčšie, než sú voľné produkčné kapacity všetkých producentov ropy na svete dokopy. Saudská Arábia je s touto situáciou spokojná, keďže dokáže ceny udržať nad 100 dolárov za barel a zároveň si uvedomuje, že týmto spôsobom ťažby sa jej rezervy ropy v budúcnosti minú pomalšie. Po Saudskej Arábii majú najväčšie voľné produkčné kapacity Irán, Líbya a Nigéria, no na druhej strane, veľa členských štátov OPEC-u ťaží svoje maximum. Prudké zníženie cien ropy by Spojeným arabským emirátom, Kuvajtu, Kataru, Alžírsku a Venezuele mohlo spôsobiť problémy s vládnymi financiami, keďže pri súčasných technológiách nedokážu ťažiť viac ropy než už produkujú.

Priemerná ťažba ropy za rok 2013 bola v Saudskej Arábii 9,584 milióna barelov ropy, čím pokryla 11,36% svetovej produkcie.⁷³ V januári 2014 zvýšila mierne svoju ťažbu, no predpokladá sa, že v agregátnom meradle svoju ťažbu v roku 2014 zníži. Bude sa tým snažiť udržať ceny ropy nad 100 dolárov za barel, keďže na ich pokles bude tlačiť vyššia ponuka ropy na strane Spojených štátov amerických, ako i v Iraku a Líbyi. Spolu so Saudskou Arábiou sa očakáva zníženie produkcie i v Kuvajte, Katari a Spojených arabských emirátoch.

Najväčšia časť produkcie Saudskej Arábie smeruje do Spojených štátov amerických (14%) a ázijských krajín ako Japonsko (13%), Čína (12%), Južná Kórea (10%)

⁷² REUTERS: FACTBOX – Oil production cost estimates by country, [online]. [Citované 23.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.reuters.com/article/2009/07/28/oil-cost-factbox-idUSLS12407420090728>>

⁷³ OPEC: Monthly Oil Market Report - February, 2014, s.66.

a India (8%).⁷⁴ I keď sa z dlhodobého hľadiska predpokladá osamostatnenie Spojených štátov amerických od dovozu ropy, je pravdepodobné, že ázijské štáty zvýšia svoj dopyt (kapitola 2.1.2), vďaka čomu Saudská Arábia nebude musieť znížiť svoju produkciu. Okrem väčšej orientácie na východ sa bude musieť zamerať i na svoju vlastnú spotrebu ropy, ktorá sa rapídne zvyšuje. Počas posledných troch dekád sa počet obyvateľov v Saudskej Arábii viac než zdvojnásobil, čo spôsobilo, že jednu štvrtinu vyprodukovanej saudskejškej ropy spotrebúva jej vlastné obyvateľstvo.⁷⁵

Predpovede uvádzajú, že Saudská Arábia bude musieť do roku 2020 zvýšiť svoju produkciu na 12,5 až 15 miliónov barelov ropy denne, aby pokryla svoju domácu produkciu i zahraničný dopyt. Zároveň však bude musieť investovať miliardy dolárov do výstavby infraštruktúry, pre zefektívnenie jej distribúcie.⁷⁶ Pokiaľ by Saudská Arábia takto navýšila svoju produkciu, je možné, že začne ťažiť na svoje maximálne produkčné schopnosti, a teda stratí svoju veľmi výhodnú pozíciu swingového hráča na ropnom trhu.

Z dlhodobého hľadiska by mohol na trhu vzniknúť nový flexibilný hráč, ktorý by dokázal nahradiť alebo doplniť úlohu Saudskej Arábie. Potenciálnou krajinou je Irán, ktorý rokuje o zrušení embarga, a teda možnosti ťažby väčšieho množstva ropy (kapitola 2.3). Ďalšou možnosťou je Irak, ktorému sa dokonca podarilo prevýšiť iránsku produkciu ropy, čím sa stal druhým najväčším producentom ropy v rámci OPEC-u.⁷⁷ Zároveň sa Irak netají snahou dobehnúť Saudskú Arábiu v oblasti voľných produkčných kapacít, a tým sa stať ďalším flexibilným hráčom na trhu. Táto iracká taktika samozrejme Saudskej Arábii nevyhovuje, ale ani Iránu, ktorý zdieľa s Irakom veľa ropných nálezísk na ich spoločných štátnych hraniciach. Zvyšujúca sa produkcia v Iraku oberá Irán o rezervy, ktoré však kvôli embargu momentálne nevyužíva.

⁷⁴ TRADING ECONOMICS: *Saudi Arabia Exports*, [online]. [Citované 23.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.tradingeconomics.com/saudi-arabia/exports>>

⁷⁵ SREEKUMAR, A.: *Saudi Arabia's Diminishing Influence in the Oil Market*, [online]. [Citované 23.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://oilprice.com/Energy/Crude-Oil/Saudi-Arabias-Diminishing-Influence-in-the-Oil-Market.html>>

⁷⁶ GLOBAL RISK INSIGHTS: *Record Oil Outputs in Saudi Arabia Fail to Ease Shortage Anxiety*, [online]. [Citované 24.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://oilprice.com/Energy/Crude-Oil/Record-Oil-Outputs-in-Saudi-Arabia-Fail-to-Ease-Shortage-Anxiety.html>>

⁷⁷ OPEC: *Monthly Oil Market Report - February, 2014*, s.66.

3.5 Vplyv Saudskej Arábie v ropnom priemysle

Na základe poznatkov získaných v predošlých kapitolách sa dá vypovedať, že celkové fungovanie OPEC-u naplňa svoje stanovené ciele, ktoré si určili pri vzniku, a teda poskytuje stabilné dodávky ropy na trh, čím zabezpečuje príjmy svojim členom. OPEC však nefunguje tak, ako si široká verejnosť myslí - neurčuje ceny ropy a i keď sa snaží určovaním produkčných stropov aspoň čiastočne ovplyvniť jej ceny, jeho fungovanie je z tohto hľadiska neefektívne. Takmer všetci členovia dané limity nedodržia, a preto je čoraz ťažšie definovať OPEC ako jednotný kartel. Združenie viacerých krajín vyvážajúcich ropu je skôr psychologickým ťahom ako ovplyvniť ostatných na ropnom trhu. Skupina krajín, ktorá na trh dodáva viac ako 40% ropy dokáže lepšie stabilizovať, ale i ohroziť trh, než jednotlivé krajiny. Podstatné však je, že momentálne je jediným cieľom krajín zvýšiť svoje príjmy z predaja ropy na maximum, následkom čoho sa rozhodnutia štátov často krížia na ceste za svojimi vlastnými záujmami. Členovia OPEC-u sú súčasťou jednej organizácie, no ich chovanie tomu nenasvedčuje. Skôr sa ako keby snažia súperiť medzi sebou, kto vyťaží viac a nadobudne väčšie zisky.

Na základe chovania a predpokladov členských krajín OPEC-u ich môžeme podľa Hnyilicza a Pindycka rozdeliť do dvoch skupín: sporitelia (*saver*) a spotrebitelia (*spender*). Do prvej skupiny patria Saudská Arábia, Katar, Kuvajt, Irak, Líbya a Spojené arabské emiráty. Tieto krajiny sa vyznačujú relatívnym dostatkom financií i väčším množstvom dokázaných rezerv než v krajinách druhej skupiny. Do druhej skupiny patria Alžírsko, Ekvádor, Indonézia, Irán, Nigéria a Venezuela, ktoré potrebujú financie rýchlejšie, nakoľko ťažia na doraz.⁷⁸ Výsledkom tohto rozdelenia je, že krajiny ako Saudská Arábia viac prispôbujú svoju produkciu momentálnej situácii na trhu, kým krajiny druhej skupiny menia výšku svojej produkcie len zriedka. V skutočnosti však ani členovia prvej skupiny nechcú meniť svoju produkciu, a tým znižovať svoje zisky na úkor krajín s menšími zásobami ropy.

Pozíciu Saudskej Arábie v OPEC-u možno opísať ako dominantný hráč medzi menej významnými členmi. Napriek svojmu dôležitému postaveniu v rámci OPEC-u však nedokáže zabrániť ostatným členom podvádzať a ani im určovať produkčné kvóty. Snaží sa ovplyvniť ich rozhodnutia, najmä počas stretnutí Ministerských konferencií, ale jej

⁷⁸ HNYILICZA, E., PINDYCK, R. S.: *Pricing Policies For a Two-Part Exhaustible Resource Carel: The Case of OPEC*, [online]. [Citované 25.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/27612/mit-el-76-008wp-04296435.pdf?sequence=1>>

možnosti sú obmedzené. Nakoľko sú rozhodnutia v OPEC-u prijímané na základe väčšiny, Saudská Arábia len ťažko presadzuje svoje záujmy bez podpory ostatných členov.

Samotná politika a správanie Saudskej Arábie v rámci OPEC-u sa dá rozdeliť do dvoch období, kedy bol jej prístup odlišný. Do roku 1986 vystupovala Saudská Arábia ako swingový hráč, ktorý sa snažil o dobro všetkých, no po tomto roku sa jej postavenie zmenilo. Odvtedy často vystupuje ako vodca, ktorý sa snaží zabrániť porušovaniu stanovených limitov tým, že zvyšuje svoju vlastnú, a tým ukracuje ostatné štáty o zisky plynuce z vysokej cien ropy. Nahradzuje tým chýbajúci systém sankcií v OPEC-u, ktorý by zamedzoval porušovaniu dohodnutých podmienok.

Keďže Saudi Aramco je plne štátna organizácia, jej fungovanie je ovplyvňované nielen snahou získať čo najvyššie zisky, ale i politickými zámermi Saudskej Arábie. Práve ropa je efektívnym nástrojom na vyjednávanie a napĺňanie cieľov, či získavanie nových spojencov. Saudská Arábia však už v minulosti vyhlasovala, že nebude využívať ropu pri vyjednávaniach, čo sa snaží dodržiavať. Vďaka tomuto prístupu a svojej snahe udržať stabilné ceny ropy prispôsobovaním svojej produkcie, i v dobe, keď k tomu nebola donútená si vytvorila dobrú reputáciu medzi nečlenskými štátmi. Existujú však prípady prepojenia politiky s ropou, ako napríklad počas prvého ropného šoku (kapitola 3.2).

Ostatné členské štáty s krokmi Saudskej Arábie často nesúhlasia a vlastnú ťažbu znižujú len nedobrovoľne. Posledným „konfliktom“ medzi členskými štátmi OPEC-u a zároveň využitím politickej spolupráce Saudskej Arábie so západnými krajinami bola jej zvýšená produkcia ropy počas uplatnenia ropného embarga na Irán. Irán z dôsledku straty kontaktu so vzdialenejšími krajinami pretransformoval svoju orientáciu a upevnil vzťahy s geograficky bližšími krajinami a členskými štátmi OPEC-u. Členovia OPEC-u tlačili na Saudskú Arábiu aby znížila svoju produkciu, nielen kvôli spolupráci s Iránom, ale i z dôvodu, že jej zvýšená produkcia spôsobovala prekročenie produkčného limitu stanoveného na Ministerskej konferencii. Limit 30 miliónov barelov ropy prekročila Saudská Arábia o 1,6 milióna v máji 2012.⁷⁹ Tento krok bol jej reakciou na nenaplnenie jej snáh zvýšenia ťažobného stropu, ktorý si členské štáty odhlasovali na poslednom zasadnutí. Ostatné štáty OPEC-u sa obávali, že táto zvýšená produkcia spôsobí zníženie cien ropy, ktoré však nakoniec malo len malé dopady na rozpočty štátov.

Dôvodom prečo bola táto situácia pre Saudskú Arábiu prospešná, bola jej rivalita s Iránom, ako potenciálnym nástupcom na post flexibilného dodávateľa ropy. Saudská

⁷⁹ REUTERS: *Saudi under OPEC pressure to prevent oil price collapse*, [online]. [Citované 27.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.reuters.com/article/2012/06/13/opec-idUSL5E8HDC4B20120613>>

Arábia súhlasila so zvýšením svojej produkcie počas doby trvania sankcií na Irán, čím vlastne prejavila politickú spoluprácu so západnými krajinami, ktoré rokovali o uvalení embarga. Z dlhodobého hľadiska však táto podpora sankcií môže viesť k narušeniu vzťahov medzi členskými štátmi a v najhoršom prípade i k rozpadu organizácie.

Saudská Arábia sa v súčasnosti začala viac orientovať na Ruskú federáciu, aby našla nového spojenca v dobe, keď Spojené štáty americké už nie sú vhodným partnerom Saudskej Arábie pri dosahovaní svojich cieľov. Kráľovstvo sa rozhodlo orientovať na Rusko aby ho dokázalo ovplyvniť v otázkach riešenia občianskej vojny v Sýrii.⁸⁰ Nakoľko Saudská Arábia je odporcom sýrskeho prezidenta, snaží sa presvedčiť Ruskú federáciu aby nevetovala prijatie rezolúcie OSN, ktorá by označila režim súčasnej vlády za nevhodný. Saudská Arábia zatlačila na Rusko tým, že *„by kúpila ruské zbrane v hodnote \$15 miliárd a neurobila by žiadny krok, ktorý by ohrozil ruskú pozíciu hlavného európskeho dodávateľa zemného plynu“*⁸¹, no jej tlak ostal zatiaľ bez odozvy.

Saudská Arábia sa rozhodla čoraz viac využívať hrozbu potenciálnej zmeny dodávok či cien ropy a zemného plynu, čím prepája svoju najsilnejšiu stránku s dosahovaním svojich cieľov.

Našťastie, Saudská Arábia zatiaľ zostala len pri slovných hrozbách, ktoré sa nepremietli do skutočných činov, a preto sú súčasné ceny ropy pomerne vyrovnané. Krajiny importujúce ropu však i tak zdôrazňujú, že zneužívanie vysokého dopytu po rope je bezohľadné, keďže náklady na jej ťažbu a spracovanie nie sú natoľko vysoké, ako je jej trhovacia cena.

⁸⁰ Občianska vojna v Sýrii vypukla v roku 2011, keď do ulíc vystúpili protestanti snažiaci sa o zvrhnutie prezidenta Baššara al-Asada. Saudská Arábia i Spojené štáty americké podporujú opozíciu a snažia sa podporiť zvrhnutie štátneho režimu.

⁸¹ BLANCHE, E.: Syrian Crisis: Shifting sands in Saudi Arabia. 2013. In: *The Middle East*. s.13.

ZÁVER

Na základe dôkladného preskúmania problematiky a otázok týkajúcich sa významu OPEC-u a Saudskej Arábie ako subjektov medzinárodného ropného priemyslu sme dospeli k záveru, že ich vplyv na ropnom trhu je neprehliadnuteľný. OPEC už od svojho vzniku prejavuje záujem o kontrolu cien ropy, čo sa mu od začiatku 70tych rokov i darí. Zvyšovaním svojho podielu na trhu s ropou, ktorý momentálne dosahuje 40% sa OPEC radí medzi najväčších činiteľov vplývajúcich na ponuku a ceny ropy. Udržovaním jej stabilnej dodávky, ktorú si stanovuje na 30 miliónov barelov ropy za deň si OPEC dokáže akumulovať dostatočne vysoké zisky pre členské krajiny.

Zisťovaním a objasňovaním historického vývinu organizácie a fungovania mechanizmov ovplyvňujúcich ceny ropy sme dokázali presnejšie objasniť pozíciu Saudskej Arábie na trhu. Zhrnutím všetkých dostupných informácií ju považujeme za strategicky najvýznamnejšiu medzi všetkými členskými i nečlenskými krajinami vyvážajúcich ropu. Túto dedukciu potvrdzuje jej objem ropných rezerv (16%) i schopnosť Saudskej Arábie produkovať oveľa viac ropy než v súčasnosti ťaží.

Medzi ostatnými členskými krajinami pôsobí Saudská Arábia ako zmierovateľ ich expanzívnej politiky, ktorou sa snažia navýšiť svoje zisky i na úkor neprimerane vysokým cenám ropy. Zároveň využíva svoje postavenie na tlmenie výkyvov cien z dôsledku nečakaných udalostí, ktoré ovplyvňujú ponuku i dopyt po rope.

Nakoľko záujmy jednotlivých členských štátov sú často rozdielne, jej vplyv v rámci organizácie je značne obmedzený. Na druhú stranu, argumenty Saudskej Arábie privádzajú ostatné členské štáty k prehodnoteniu ich prístupu a zmene ich rozhodnutí, vďaka čomu dokáže svoj záujem a vplyv často preklenúť do reálnych činov. Od 90tych rokov 20. storočia sa však čím ďalej stretávame s väčším počtom konfliktov medzi členskými krajinami, ktoré začali vojnou v Perzskom zálive. Vtedy ostatné členské štáty neboli ochotné zvýšiť svoju produkciu natoľko, aby predišli ropnému šoku. Práve v týchto prípadoch vidiny vyššieho zisku sú snahy Saudskej Arábie ostatnými krajinami zamietnuté, ako to bolo obdobne v roku 2011, keď sa členovia snažili využiť líbyjský výpadok dodávok ropy na obohatenie svojich ekonomík.

Z dôsledku vzniku viacerých rozporov medzi členskými krajinami a najmä medzi Saudskou Arábiou a ostatnými členmi vyvraciamе výskumnú otázku, ktorú sme si stanovili v úvode. Saudská Arábia je síce významnou jednotkou na ropnom trhu, no rozhodnutia ostatných členov OPEC-u ovplyvňuje čoraz sporadickejšie. Jej snahy sú

prehlasované ostatnými, a preto nemôžeme tvrdiť, že rozhodnutia OPEC-u odzrkadľujú úsilie Saudskej Arábie, i keď najmä v minulosti sa tak mohli javiť.

Významným záverom, ku ktorému sme sa dostali pri hľadaní odpovede na stanovenú výskumnú otázku je ovplyvňovanie ropného trhu samotnou Saudskou Arábiou, bez pomoci OPEC-u. Na báze aktuálnejších rozhodnutí Saudskej Arábie o znížení, respektíve zvýšení svojej produkcie ropy sme vydedukovali jej schopnosť ovplyvniť ceny ropy, no najmä rozhodnutia ostatných krajín sveta. Po prejavení arabskej jari v Líbyi sa Saudská Arábia rozhodla pomôcť IEA a navýšila svoju produkciu, čím bez súhlasu ostatných členských štátov dokázala zabrániť prudkému rastu cien. Týmto krokom prekročila stanovený limit produkcie OPEC-u, čím si zaslúžila veľa kritiky zo strany ostatných členov. Dôležitejším záverom vyplývajúcim z týchto udalostí je stupňovanie rozdielov medzi rozhodnutiami členov, čím dochádza k zvyšujúcemu napätiu a k možnosti potenciálneho rozpadu organizácie, čo je však zatiaľ nepravdepodobné.

Saudská Arábia premiestnila svoju sféru vplyvu z OPEC-u, ktorý jej pomohol sa transformovať na silný ropný štát a upriamila svoju pozornosť priamo na celosvetové ropné trhy. Týmto krokmi Saudská Arábia čiastočne preberá funkciu OPEC-u a stáva sa najvplyvnejším subjektom na ropnom trhu.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Knižné zdroje

1. AL-YOUSEF, Nourah Abdull Rahman. 1998. *Economic Models of OPEC Behaviour and the Role of Saudi Arabia*. Guildford: Department of Economics, 1998. 56 s. ISBN 1852372133.
2. AL-YOUSEF, Nourah Abdull Rahman. 1998. *Modelling Saudi Arabia Behaviour in the World Oil Market 1976-96*. Guildford: Surrey Energy Economics Centre, 1998. 54 s. ISBN 1852372125.
3. AL-YOUSEF, Nourah Abdull Rahman. 2011. *The Dominant Role of Saudi Arabia in the Oil Market from 1997-2010*. Riyadh. 2011. 23 s.
4. BALÁŽ, Peter. 2001. *Ropa a svetové hospodárstvo v období globalizácie*. Bratislava: Sprint vfra, 2001. 215 s. ISBN 80-88848-85-7.
5. BELL, Philip Michael Hett. 2001. *The World since 1945: An International History*. Londýn: Oxford University Press, 2001. 593 s. ISBN 0340662352.
6. BERKLEY CENTER FOR RELIGION, PEACE AND WORLD AFFAIRS. 2013. *Iran: Religious Elements of the 1979 Islamic Revolution*. Georgetown, 2013. 19 s.
7. COLGAN, Jeff. 2011. *The Emperor Has No Clothes: The Limits of OPEC in the Global Oil Market*. 35 s.
8. CORDESMAN, H. Anthony. 2003. *Saudi Arabia Enters The Twenty-First Century*. Westport: Praeger Publishers, 2003. 588 s. ISBN 0-275-97998-9.
9. ENERGY INFORMATION ADMINISTRATION. 2013. *International Energy Outlook 2013*. Washington: EIA, 2013. 300 s.

10. FATTOUH, Bassam - MAHADEVA, Lavan. 2013. *OPEC: What Difference has it Made?* Oxford: The Oxford Institute for Energy Studies, 2013. 25 s. ISBN 978-1-907555-67-1.
11. INTERNATIONAL ENERGY AGENCY. 2008. *World Energy Outlook 2008*. Paríž: IEA, 2008. 569 s. ISBN 978-92-64-04560-6.
12. INTERNATIONAL ENERGY AGENCY. 2009. *World Energy Outlook 2009*. Paríž: IEA, 2009. 691 s. ISBN 978 92 64 06130 9.
13. INTERNATIONAL ENERGY AGENCY. 2010. *World Energy Outlook 2010*. Paríž: IEA, 2010. 731 s. ISBN 978 92 64 08624 1.
14. OPEC. 2009. *Solemn Declarations*. Viedeň: OPEC, 2009. 23 s.
15. OPEC. 2010. *OPEC Bulletin 9/10*. Viedeň: OPEC, 2010. 120 s.
16. OPEC. 2013. *Monthly Oil Market Report – November*. Viedeň: OPEC, 2013. 77 s.
17. OPEC. 2013. *World Oil Outlook*. Viedeň: OPEC, 2013. 318 s. ISBN 978-3-9502722-6-0.
18. OPEC. 2014. *Monthly Oil Market Report – February*. Viedeň: OPEC, 2014. 104 s.
19. SIMMONS, Matthew R. 2005. *Twilight In The Desert*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc, 2005. 422 s. ISBN 978-0-471-73876-3.

Elektronické články a publikácie

1. AUSTIN, Steve. 2013. *What is the lower bound of oil prices?* [online]. 29.5.2013. [Citované 2.12.2013]. Dostupné na internete: <<http://oil-price.net/en/articles/lower-bound-of-oil-prices.php>>.
2. BRITISH PETROLEUM. 2013. *Energy Outlook 2030*. [online]. [Citované 30.11.2013]. Dostupné na internete: <http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/statistical-review/BP_World_Energy_

Outlook_booklet_2013.pdf >.

3. ENERGY INFORMATION ADMINISTRATION. 2012. *2012 World Oil Consumption*. [online]. [Citované 30.10.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.eia.gov/countries/index.cfm?view=consumption>>.
4. ENERGY INFORMATION ADMINISTRATION. 2012. *U.S. could become the world's top liquid fuels producer, but how much does it matter?* [online]. 20.12.2012. [Citované 29.11.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.eia.gov/todayinenergy/detail.cfm?id=9290>>.
5. ENERGY INFORMATION ADMINISTRATION. 2014. *Short-Term Energy Outlook February 2014*. [online]. [Citované 30.11.2013]. Dostupné na internete: <http://www.eia.gov/forecasts/steo/pdf/steo_full.pdf>
6. ENERGY INFORMATION ADMINISTRATION. 2013. *Who are the major players supplying the world oil market?* [online]. 13.9.2013. [Citované 2.12.2013]. Dostupné na internete: <http://www.eia.gov/energy_in_brief/article/world_oil_market.cfm>.
7. FANG, Lee. 2011. *The Contango Game: How Koch Industries Manipulates The Oil Market For Profit*. [online]. 13.4.2011. [Citované 4.12.2013]. Dostupné na internete: <<http://thinkprogress.org/economy/2011/04/13/153206/koch-industries-price-gouging/>>.
8. FORBES. 2012. *The World's 25 Biggest Oil Companies*. [online]. [Citované 23.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.forbes.com/pictures/mef45edhmf/1-saudi-aramco-12-5-million-barrels-per-day-18/>>.
9. FORBES. 2013. *Saudi Arabia*. [online]. [Citované 21.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.forbes.com/places/saudi-arabia/>>.

10. FRIEDMAN, Thomas L. 2013. *Foreign Policy by Whisper and Nudge*. [online]. 24.8.2013. [Citované 30.11.2013]. Dostupné na internete: <http://www.nytimes.com/2013/08/25/opinion/sunday/friedman-foreign-policy-by-whisper-and-nudge.html?pagewanted=all&_r=0>.
11. GLOBAL RISK INSIGHTS. 2013. *Record Oil Outputs in Saudi Arabia Fail to Ease Shortage Anxiety*. [online]. 2.10.2013. [Citované 24.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://oilprice.com/Energy/Crude-Oil/Record-Oil-Outputs-in-Saudi-Arabia-Fail-to-Ease-Shortage-Anxiety.html>>.
12. HARRISON, Virginia. 2013. *U.S. to become top oil producer by 2015*. [online]. 12.11.2013. [Citované 30.11.2013]. Dostupné na internete: <<http://money.cnn.com/2013/11/12/news/economy/iea-oil-outlook/>>.
13. HNYILICZA, Esteban, PINDYCK, S. Robert. 1976. *Pricing Policies For a Two-Part Exhaustible Resource Caryl: The Case of OPEC*. [online]. [Citované 25.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/27612/mit-el-76-008wp-04296435.pdf?sequence=1>>.
14. INDUSTRY TASKFORCE ON PEAK OIL AND ENERGY SECURITY. 2010. *The Oil Crunch*. [online]. [Citované 30.11.2013]. Dostupné na internete: <http://peakoiltaskforce.net/wp-content/uploads/2010/02/final-report-uk-itpoes_report_the-oil-crunch_feb20101.pdf>.
15. INTERNATIONAL ENERGY AGENCY. *What we do*. [online]. [Citované 21.10.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.iea.org/aboutus/whatwedo/>>.
16. INTERNATIONAL MONETARY FUND. 2013. *MENAP Oil Exporters: Heightened Risks to Oil and Fiscal Positions*. [online]. [Citované 10.3.2014]. Dostupné na internete: <<https://www.imf.org/external/pubs/ft/reo/2013/mcd/eng/>>.

pdf/menap-C1.pdf>.

17. KRAUSS, Clifford. 2008. *Oil Hits \$100 a Barrel for the First Time*. [online]. [Citované 27.10.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.nytimes.com/2008/01/02/business/02cnd-oil.html>>.
18. MAKAN, Ajay. 2013. *Sub-\$100 crude oil fails to raise OPEC's hackles*. [online]. 24.4.2013. [Citované 3.12.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/a3e8b908-a8fc-11e2-bcfc-0144feabdc0.html#axzz2mQZn7wt2>>.
19. MASON, Rowena. 2011. *Saudi Arabia increases oil production to cover Libya loss*. [online]. 25.2.2011. [Citované 23.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/energy/oilandgas/8348629/Saudi-Arabia-increases-oil-production-to-cover-Libya-loss.html>>.
20. MINING OIL AND GAS JOBS. *Quick Facts on Oil, Gas and Energy Sources*. [online]. [Citované 29.11.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.miningoilgasjobs.com.au/oil-gas-energy/all-you-need-to-know-about-the-oil---gas-sector/quick-facts-on-oil,-gas-and-energy-sources.aspx>>.
21. OIL & GAS JOURNAL. 2013. *Worldwide reserves, oil production post modest rise*. [online]. 12.2.2013. [Citované 21.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.ogj.com/articles/print/volume-111/issue-12/special-report-worldwide-report/world>>.
22. OPEC. *Brief History*. [online]. [Citované 27.10.2013]. Dostupné na internete: <http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/24.htm>.
23. PEW RESEARCH CENTER. 2012. *Growing Concerns in China about Inequity, Corruption*. [online]. 16.10.2012. [Citované 30.11.2013]. Dostupné na internete:

- <<http://www.pewglobal.org/files/2012/10/Pew-Global-Attitudes-China-Report-FINAL-October-10-2012.pdf>>.
24. REED, Stanley. 2013. *OPEC, Foreseeing No Glut, Keeps Oil Production Level Steady*. [online]. 4.12.2013. [Citované 23.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.nytimes.com/2013/12/05/business/energy-environment/opec-to-keep-oil-production-at-current-levels.html>>.
25. REUTERS. 2009. *FACTBOX – Oil production cost estimates by country*. [online]. 28. 7.2009. [Citované 23.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.reuters.com/article/2009/07/28/oil-cost-factbox-idUSLS12407420090728>>.
26. REUTERS. 2012. *Saudi under OPEC pressure to prevent oil price collapse* [online]. 13.6.2012. [Citované 27.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://www.reuters.com/article/2012/06/13/opec-idUSL5E8HDC4B20120613>>.
27. ROUSSEAU, David L. 1998. *History of OPEC*. [online]. 1.9.1998. [Citované 21.10.2013]. Dostupné na internete: <<http://web1.cnre.vt.edu/lsg/Intro/oil.pdf>>.
28. SREEKUMAR, Arjun. 2013. *Saudi Arabia's Diminishing Influence in the Oil Market*. [online]. 23.4.2013. [Citované 23.2.2014]. Dostupné na internete: <<http://oilprice.com/Energy/Crude-Oil/Saudi-Arabias-Diminishing-Influence-in-the-Oil-Market.html>>.
29. STERN, Linda. 2010. *As Oil Spill Spreads to Gulf Coast, Will Gas Prices Go Up?* [online]. 30.4.2010. [Citované 1.12.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.cbsnews.com/news/as-oil-spill-spreads-to-gulf-coast-will-gas-prices-go-up/>>.

30. THE UNIVERSITY OF TEXAS AT AUSTIN. 2008. *Tanker War*. [online].
[Citované 22.10.2013]. Dostupné na internete:
<<https://www.strausscenter.org/hormuz/tanker-war.html>>.
31. TRADING ECONOMICS. 2014. *Saudi Arabia Exports*. [online]. 11.3.2014.
[Citované 23.2.2014]. Dostupné na internete:
<<http://www.tradingeconomics.com/saudi-arabia/exports>>.
32. WILLIAMS, James L. 2011. *Oil Price History and Analysis* [online]. [Citované
27.10.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.wtrg.com/prices.htm>>.

Elektronické databázy

1. ILLINOIS OIL AND GAS ASSOCIATION. *History of Illinois Basin Posted Crude Oil Prices*. [online databáza]. 2013. [Citované 26.10.2013]. Dostupné na internete:
<http://www.ioga.com/Special/crudeoil_Hist.htm>.
2. INDEX MUNDI. *China Crude Oil Consumption Annual Growth Rate*. [online databáza]. [Citované 30.11.2013]. Dostupné na internete:
<<http://www.indexmundi.com/energy.aspx?country=cn&product=oil&graph=consumption-growth-rate>>.
3. INDEX MUNDI. *Saudi Arabia Crude Oil Production by Year*. [online databáza]. [Citované 22.2.2014]. Dostupné na internete:
<<http://www.indexmundi.com/energy.aspx?country=sa&product=oil&graph=production>>.
4. OPEC. *Annual Statistical Bulletin 2013*. [online databáza]. 2013. [Citované 27.10.2013]. Dostupné na internete:
<http://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm>.

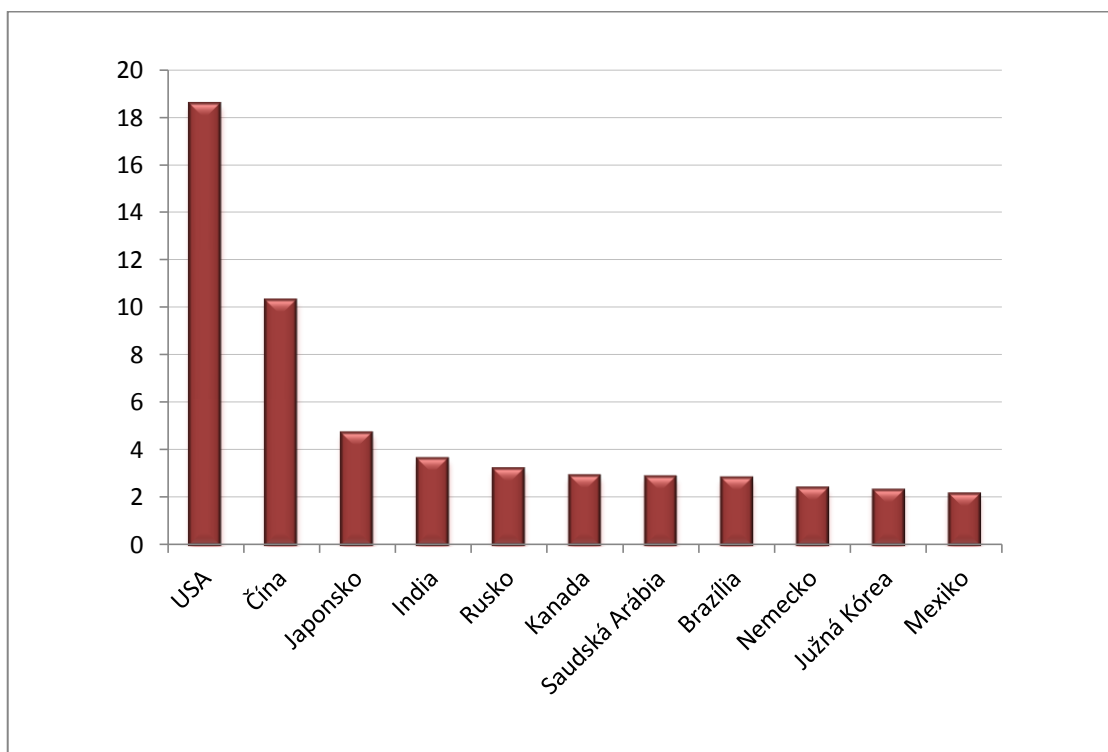
5. OPEC. *World Crude Oil Production by Region, 1960-2007*. [online databáza]. [Citované 21.10.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.opec.org/library/Annual%20Statistical%20Bulletin/interactive/2007/FileZ/XL/T14.HTM>>.
6. STATISTA. *Average prices for OPEC crude oil from 1960 to 2013 (in U.S. dollars per barrel)*. [online databáza]. 2013. [Citované 22.10.2013]. Dostupné na internete: <<http://www.statista.com/statistics/262858/change-in-opec-crude-oil-prices-since-1960/>>.
7. THE WORLD BANK. *GDP Growth (annual %)*. [online databáza]. [Citované 30.11.2013]. Dostupné na internete: <<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>>.

Vedecké články

1. BLANCHE, Ed. 2013. Syrian Crisis: Shifting sands in Saudi Arabia. 2013. In: *The Middle East*, 2013, č.447, s.12 - 16. ISSN 9770305073047.
2. CAVALLO, Alfred. 2013. Elephant in the room: How OPEC sets oil prices and limit carbon emissions. 2013. In: *Bulletin of the Atomic Scientists*. roč. 69, č. 4, s. 18-29.
3. NAKOV, Anton, NUÑU, Galo. 2009. *Oilgopoly: a general equilibrium model of the oil-macroeconomy nexus*. Madrid: Banco de España, 2009. 28 s. ISSN 0213-2710.
4. PÁSZTOROVÁ, Janka - RUŽEKOVÁ, Viera. 2010. Špecifiká tvorby cien zemného plynu a ropy a ich dôsledky na národnú ekonomiku. In: *Medzinárodné vzťahy*, roč. 8, 2010, č. 1, s. 54-68. ISSN 1336 – 1562.

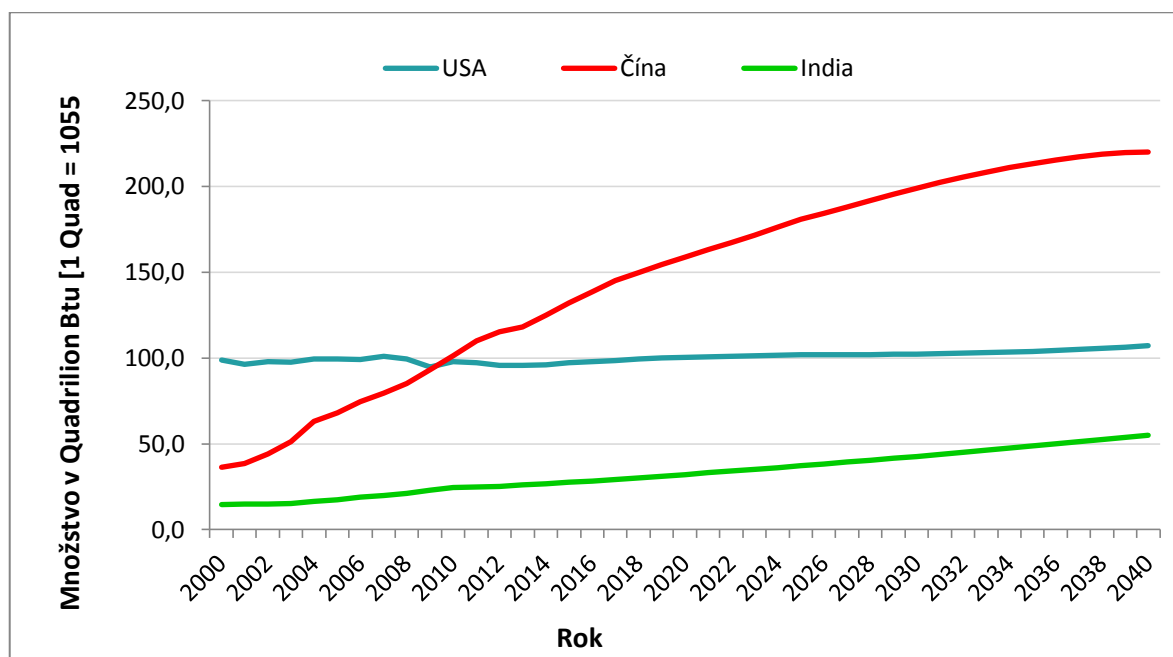
PRÍLOHY

Príloha č. 1 – Spotreba ropy v roku 2012 (v 1 mil. bbl/deň)

*Prameň: Vlastné spracovanie podľa EIA: 2012 World Oil Consumption. [online].
[Citované 30.10.2013]. Dostupné na internete:
<<http://www.eia.gov/countries/index.cfm?view=consumption>>*

Príloha č. 2 – Dopyt ropy vo vybraných štátoch v rokoch 2000 – 2040

Prameň: EIA: International Energy Outlook, 2013, s. 10.

Príloha č. 3 – Hubbertova krivka (pôvodná)

